

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

**ЕВРОПА КОМИССИЯСИ ЭРАСМУС+ ДАСТУРИНИНГ
“ЎЗБЕКИСТОНДА ОЛИЙ ТАЪЛИМ ЖАРАЁНЛАРИНИ
МОДЕРНИЗАЦИЯЛАШ ВА ХАЛҚАРОЛАШТИРИШ” ЛОЙИҲАСИ
ДОИРАСИДА ИШЛАБ ЧИҚИЛГАН**

ТАВСИЯЛАР

GUIDELINES

**DEVELOPED WITHIN THE PROJECT
“IMEP: INTERNATIONALISATION AND MODERNISATION OF
EDUCATION AND PROCESSES IN THE HIGHER EDUCATION OF
UZBEKISTAN” OF ERASMUS+ PROGRAM**

TASHKENT 2018

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Erasmus + Capacity Building Project

Project Number: IMEP 561624-EPP-1-2015-1-UK-EPPKA2-CBHE-SP-ERASMUS+CBHE

Мазкур лойиҳа Европа Комиссияси томонидан молиялаштирилган. Ушбу нашр муаллифларнинг фикрларини акс эттиради ва Комиссия бу ерда келтирилган маълумотлардан фойдаланиш учун жавобгар бўлмайди.

This project has been funded with support from the European Commission. This publication reflects the views only of the author, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained herein.

ЛОЙИҲА ҲАМКОРЛАРИ

PARTNERS

Ministry of Higher and Secondary
Special Education of the
Republic of Uzbekistan

Rezekne Academy
of Technologies
Latvia

LONDON
METROPOLITAN
UNIVERSITY

London Metropolitan
University
UK

University of the
Peloponnese
Greece

Head scientific and
methodological center
Uzbekistan

British Council in
Uzbekistan

Uzbekistan State University
of World Languages
Uzbekistan

Tashkent State
Pedagogical University
Uzbekistan

Tashkent
Medical Academy
Uzbekistan

University of World Economy
and Diplomacy
Uzbekistan

Namangan
State University
Uzbekistan

Samarkand State Institute of
Foreign Languages
Uzbekistan

Bukhara
State University
Uzbekistan

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

МУНДАРИЖА

КИРИШ	4
ТАВСИЯЛАР ХАРИТАСИ	5
ОЛИЙ ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИ ПЕДАГОГ КАДРЛАРИНИНГ УЗЛУКСИЗ МАЛАКА ОШИРИШЛАРИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ	6
ТАЛАБАЛАРНИ ТАЪЛИМ СИФАТИНИ ТАЪМИНЛАШ ЖАРАЁНИГА ЖАЛБ ЭТИШ	17
ИШ БЕРУВЧИЛАРНИ ТАЪЛИМ СИФАТИНИ ТАЪМИНЛАШ ЖАРАЁНИГА ЖАЛБ ЭТИШ	23
ОЛИЙ ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИДА ТАЪЛИМ СИФАТИНИ БАҲОЛАШ ВА НАЗОРАТ ҚИЛИШ БЎЙИЧА ТАВСИЯЛАР	28
ХУЛОСА	37

CONTENTS

INTRODUCTION	38
GUIDELINES MAP	39
CONTINUOUS PROFESSIONAL DEVELOPMENT FOR TEACHERS OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS	40
STUDENT ENGAGEMENT IN THE PROCESSES OF EDUCATION QUALITY ASSURANCE	50
EMPLOYER ENGAGEMENT IN THE PROCESSES OF EDUCATION QUALITY ASSURANCE	55
RECOMMENDATIONS ON EDUCATION QUALITY EVALUATION AND CONTROL IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS	59
CONCLUSION	68

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Internationalisation and Modernisation of Education and Processes in the Higher Education of Uzbekistan/ IMEP

561624-EPP-1-2015-1-UK-EPPKA2-CBHE-SP - ERASMUS+ CBHE

КИРИШ

IMEP лойиҳаси Ўзбекистон олий таълим муассасаларининг турли эҳтиёжлари ва ўзига хос талабларини акс эттиради ҳамда олий таълим жараёнларини модернизация қилиш, малака ошириш, сифатни таъминлаш, талабалар ва иш берувчиларни таълим жараёнларига жалб қилиш масалаларини қамраб олади. Ушбу интеграция ва олий таълим тизимидаги масалаларга нисбатан яхлит ёндашув таклиф қилинган лойиҳанинг марказий ўрнини эгаллайди ва унинг инновацион характерини ифодалайди.

Лойиҳани амалга оширишнинг мақсадларидан бири олий таълимда малака ошириш дастурларини такомиллаштириш, ўқитувчилар учун тренинглар ўтказиш ва ҳамкор университетларда пилот малака ошириш бўйича тренинглар ўтказиш ҳамда узлуксиз малака оширишда самарали ёндашувни яратиш ва уни миллий даражада таклиф этиш ҳисобланади.

Лойиҳанинг яна бир мақсади фанлар доирасида сифатни яхшилашга қаратилган, республика даражасида таълим жараёнининг сифатини юқори даражага олиб чиқадиган чора-тадбирларни амалга ошириш бўйича тавсияларни ишлаб чиқишдан иборат эди. Мазкур мақсаддан келиб чиққан ҳолда талабаларни таълим сифатини таъминлаш жараёнларига жалб қилиш бўйича тавсиялар миллий устувор йўналишларга мувофиқ ишлаб чиқилди.

Дарҳақиқат талабаларнинг турли жараёнларда, масалан, ўқув дастурларини ишлаб чиқиш, сифатни таъминлаш ва такомиллаштириш каби жараёнларда бевосита иштирок этиши улар учун фойдали бўлади. Бу эса таълим жараёнини мақсадлилигини ва долзарблигини таъминлайди ҳамда олий таълим тизимига янги ишланмаларни олиб келади.

Бажарилган лойиҳанинг яна бир муҳим мақсади иш берувчиларни таълим сифатини таъминлаш жараёнларига жалб этиш бўйича тавсияларни ишлаб чиқишдан иборат бўлиб, у Ўзбекистонда тадбиркорлик руҳини ва амалиётини таълим жараёнида интеграциялашга йўналтирилган тузилмаларни модернизация қилишга ёрдам беради.

Сифатли ўсиш ва мутахассислиги бўйича ишга жойлашиш учун шароитларни яхшилаш мақсадида лойиҳа ОТМларда ички интерфейсларни ташкил қилиш, инсон ресурслари имкониятларини ривожлантириш, олий таълим муассасалари ва маҳаллий, республика даражасидаги бизнес вакиллари ўртасида ўзаро мувофиқлаштирилган ахборот ва коммуникация стратегияларини жорий этиш орқали университет-корхона ўртасида ҳамкорлик маданиятини ривожлантиришни назарда тутди.

Барча ҳамкор олий таълим муассасаларининг ўзаро бир-бирини тўлдириши лойиҳа ютуқларини республика даражасида оммалашишига замин яратди.

Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, Бош илмий-методик марказнинг лойиҳадаги иштироки бизнинг эришган ютуқларимизни самарали тарзда амалиётга жорий қилиш имконини берди.

Барча ҳамкорларимизга сермахсул ҳамкорлик учун миннатдорчилик билдираман!

Лойиҳа бош менежери

ДР., Проф. Вельта Лубкина
Резекне Технологиялар Академияси,
ЛАТВИЯ

ТАВСИЯЛАР ХАРИТАСИ

ОЛИЙ ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИ ПЕДАГОГ КАДРЛАРИНИНГ УЗЛУКСИЗ МАЛАКА ОШИРИШЛАРИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ

Малака ошириш тизимида илғор хорижий тажрибани татбиқ этган ҳолда ҳолда ўқитишнинг инновацион, замонавий педагогик ва ахборот-коммуникация технологияларини жорий этиш қайта тайёрлаш ва малака оширишнинг билвосита шакллари амалиётга тўлиқ татбиқ этиш, педагог кадрларнинг илмий ва илмий-педагогик фаолияти натижаларини инobatга олган ҳолда табақалаштирилган узлуксиз малака ошириш жараёнларини такомиллаштириш малака оширишнинг муқобил шаклларида фойдаланиш имкониятларини кенгайтиради.

“Олий таълим муассасалари педагог кадрларининг узлуксиз малака ошириш жараёнларини ташкил этиш” тўғрисидаги Низомда электрон портфолио, масофавий малака ошириш, мустақил малака ошириш, муқобил тарзда малака ошириш ва узлуксиз малака ошириш каби тушунчалар қўлланилган. Лойиҳа доирасида олий таълим муассасалари (ОТМ) профессор-ўқитувчиларининг узлуксиз малака оширишларини ташкил этиш бўйича олий таълим муассасалари ва педагог кадрлар учун таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқилган.

Олий таълим муассасалари (ОТМ) педагог кадрларининг узлуксиз малака ошириш жараёнини ташкил этишнинг мақсад ва вазифалари.

Узлуксиз малака ошириш – педагог кадрларнинг касбий маҳоратини замонавий талабларга мос тарзда мунтазам равишда

ошириб бориш имкониятини берувчи кўп босқичли тизимдир.

Малака оширишнинг бевосита ва билвосита шакллари тўлиқ амалиётга жорий этиш орқали педагог кадрларнинг ўз имкониятлари ва ҳоҳишидан келиб чиқиб, мустақил ўз-ўзини шахсий ва касбий жиҳатдан ривожлантиришни рағбатлантириш узлуксиз малака ошириш тизимининг асосий мақсади ҳисобланади.

Узлуксиз малака ошириш жараёнларини ташкил этишнинг вазифалари:

- олий таълим муассасалари педагог кадрларининг касбий маҳорати ва компетенцияларини узлуксиз ривожлантириш ҳамда такомиллаштириш механизмларини ишлаб чиқиш;

- малака ошириш курсларининг ўқув режа ва дастурларини доимий равишда такомиллаштириб бориш ҳамда таълим жараёнига илғор хорижий тажрибани татбиқ этиш;

- малака оширишнинг касбий фаолиятга алоқадор билвосита шакллари амалиётга тўлиқ жорий этилишини таъминлаш ва мониторингини олиб бориш;

- касбий эҳтиёжларни қаноатлантиришга қаратилган вариатив узлуксиз малака ошириш жараёнларини ташкил этиш ва мустақил фаолият таркибини аниқлаш;

- таълим, фан ва ишлаб чиқариш интеграциясини таъминлаш, педагог кадрларнинг тайёргарлиги сифатига қўйиладиган компетенциявий талабларни такомиллаштириш.

Ушбу жараён олий таълим муассасаларининг ўзида, шунингдек ҳар бир кафедра доирасида ташкил этилиши мақсадга мувофиқ. Ҳар бир педагог кадр узлуксиз малака ошириш жараёнини ўз имкониятлари ва ҳоҳишидан келиб чиқиб ташкил этиш имкониятига эга бўлиб, ушбу жараён 3 ўқув йилига тақсимланган ҳолда

узлуксиз равишда амалга оширилади. Узлуксиз малака ошириш мақсадлари аниқ натижаларга ва шахсий мақсадларга асосланган бўлиши керак. Узлуксиз малака ошириш педагог кадрларнинг эришган ютуқларини кўрсата олиши учун яхши имконият эканлигини англаб етгандагина ушбу имкониятдан тўлиқ ва самарали фойдалана олади.

Олий таълим муассасалари педагог кадрларининг узлуксиз малакасини ошириш жараёнини ташкил этишга маъсулларнинг вазифалари.

Олий таълим муассасалари:

Малака ошириш пухта режалаштирилган ва узлуксиз тарзда давом этадиган жараёндин ва ушбу жараён кафедра кесимида доимий тарзда йўлга қўйилишида кафедра мудирининг роли катта аҳамиятга эгадир. Кафедра мудирининг профессор-ўқитувчиларнинг ўрганишлари ва ривожлантиришлари зарур бўлган билим ва кўникмаларни аниқлаши ҳамда уларнинг малака ошириш фаолиятини узлуксиз ташкил этишга ва бошқаришга маъсулдирлар. Ушбу жараёнда кафедра мудирининг педагог кадрларни қўллаб-қувватлашда ҳам маъсулиятни ўз зиммасига олиши лозим.

Педагог кадрларнинг узлуксиз малака ошириш бўйича режасини тақдирлаш ва режадаги вазифаларнинг бажарилишини назорат қилиб бориш кафедра мудирининг вазифасига киради. Шундай экан, кафедра мудирининг узлуксиз малака оширишни ташкил этиш учун керакли шарт-шароитларни яратиб бериши ва профессор-ўқитувчиларнинг вақтини тўғри тақсимлашини назорат қилиши лозим.

Кафедра мудирининг:

- Ҳар ўқув йилида мустақил равишда малака ошириш билан шуғулланаётган педагог кадрлар тўғрисидаги маълумотларни Бош илмий-методик марказнинг электрон портфолио тизимига киритилишини таъминлайди ҳамда мустақил малака ошириш натижаларига кўра педагог кадрларни қайта тайёрлаш ва малака

ошириш курсларида ўқиш муддатлари ҳамда шаклларининг прогноз кўрсаткичларини белгилайди;

- электрон портфолио тизими кўрсаткичлари бўйича педагог кадрларнинг фаолиятини тизимли таҳлил этиб боради ва ўқув йили якунлари бўйича уларнинг рейтингини аниқлашда тегишли кўрсаткичларини инобатга олади;
- педагог кадрлар узлуксиз малака ошириш жараёнларининг ички мониторингини олиб боради ва мониторинг натижаларини лавозимларга ўтказиладиган танловларда асосий мезонлардан бири сифатида инобатга олади.

Олий таълим муассасалари педагог кадрларининг узлуксиз малака ошириш жараёнини ташкил этиш бошқичлари ва педагог кадрларнинг вазифалари:

Ушбу жараён уч йил давом этади (ҳар ўқув йили кесимида) ва олий таълим муассасалари педагог кадрларининг мустақил малака ошириш шакллари бўйича сўнгги уч йилдаги маълумотлари электрон портфолио тизимига шахсан педагогнинг ўзи томонидан киритилади ва кўрсаткичлар электрон мониторинг тизимида қайд этиб борилади.

Мустақил малака ошириш бўйича педагог кадрларнинг фаолиятини баҳолаш “Олий таълим муассасалари педагог кадрларининг мустақил малака ошириш шакллари баҳолаш мезонлари”га мувофиқ амалга оширилади.

Педагог кадрларнинг мутахассисликлари бўйича таянч олий таълим муассасалари ҳузуридаги қайта тайёрлаш ва малака ошириш марказлари таълим дастурлари бўйича қайта тайёрлаш ва малака ошириш

курсларида иштирок этиши ёки ундан озод этилиши узлуксиз малака ошириш натижаларига бевосита боғлиқ бўлади. Уч йил давомида узлуксиз малака ошириб, электрон портфолиога ўзи эришган ютуқларини юклаб борган педагог кадрлар соҳа мутахассислари томонидан баҳоланиб 86-100 баллгача натижа кўрсатган педагог кадрларга фақат якуний назоратга киришга имкони берилади. Ушбу назорат онлайн тест тарзида ташкил этилади. Якуний назоратдан 86-100 гача балл тўплаган педагог кадрлар таянч олий таълим муассасалари ҳузуридаги қайта тайёрлаш ва малака ошириш марказларидаги қайта тайёрлаш ва малака ошириш курсларида ўқишдан озод этиладилар ва уларга давлат намунасидаги малака аттестати берилади. Якуний аттестация натижаларига кўра белгиланган ўтиш баллини тўплай олмаган педагог кадрлар ўрнатилган тартибда такрорий курсларда ўқийди.

Узлуксиз малака ошириш жараёни механизми

1. Эҳтиёжларини таҳлил қилиш

Педагог кадрлар узлуксиз малака ошириш доирасида мақсадларни белгилаш ва режалаштириш ҳамда узоқ муддатли мақсадларни белгилаб олишлари учун қуйидаги саволларга ўз тажрибаларидан келиб чиққан ҳолда жавоб беришлари керак:

Мақсадларни белгилаб олиш учун саволлар	Мақсадларни белгилаш
Ҳозирги педагогик малакамдан қониқаманми?	
Педагогик фаолиятимни икки, беш, ўн йил ичида .....да ва ..... даражада ривожлантиришни ҳоҳлар эдим.	
Мақсадларимга қандай эришишим мумкин?	
Фаолиятимни ривожлантириш ва малакамни ошириш учун қандай ҳаракатлар қилишим керак?	
Педагогик фаолиятимни ривожлантиришда менга ким ёки нима ёрдам бериши мумкин?	

2. Узлуксиз малака оширишни режалаштириш:

Педагог кадрларнинг малака ошириш эҳтиёжлари таҳлил қилишда қуйидаги жадвалда берилган саволларга жавоб берилиши керак. Бу уларнинг мустақил малака оширишларига бўлган эҳтиёжлари ҳақида ўйлашга ёрдам беради. Мустақил малака ошириш йўллари, йўналишлари ва механизмлари аниқланиб олингандан сўнг уч йиллик узлуксиз малака ошириш режасини тақдим этишга тайёр деб ҳисобланадилар.

Қуйида келтирилган жадвал электрон портфолиога киритилиши шарт. Ушбу жадвал асосида режалаштирилган малака ошириш турлари 3 йил давомида янгиланиб борилиши мумкин. Педагог кадрлар шахсий иш режасига ўқув йили учун узлуксиз малака ошириш шакллари бўйича фаолиятини киритади.

Амалга ошириладиган малака ошириш шакллари	Бошлан иш ва тугаш вақти?	Қутилаётган натижа	Бажарилиши бўйича ҳисобот
Халқаро миқёсда маъқулланган хориждаги ўқитувчилар алмашинуви дастурларида қатнашиш ва малака ошириш	2020 йил	Соҳа бўйича малака ошириш ва сертификат олиш. Олган билимларни ҳамкасблар билан ўртоқлашиш	Курс номи: Курс учун ажратилган умумий соат хажми: Йўналиши: Мақсади: Янгиликлар: Эришилган ютуқ: Келажакдаги режалар:

Узлуксиз малака ошириш қўйидаги шакллари ўз ичига олиши мумкин:

№	Мустақил малака ошириш шакллари	Фаолиятни баҳолаш мезонлари
I. Мутахассислик бўйича мустақил малака ошириш		
1.	Очиқ ўқув машғулоти ва маҳорат дарсларини ташкил этиш	Ҳар ўқув йилида камида 2 та соҳага оид “Мастер-класс”лар ташкил этиш; Ҳар ўқув йилида камида 2 та очиқ ўқув машғулотларини ўтказиш
2.	Иқтидорли талабалар билан ишлаш	талабаларининг республика ва халқаро миқёсидаги фан олимпиадалари, спорт мусобақалари, санъат соҳасидаги кўрик танловлар ва кўргазмалардаги совринли ўрин олиши
3.	Илмий конференцияларда маъруза билан қатнашиш	халқаро миқёсда; республика миқёсида.
4.	Илмий журналларда мақолалар чоп этиш	Ҳар бир илмий мақола учун алоҳида
5.	Кўргазма ва танловларда иштирок этиш	халқаро миқёсда; республика миқёсида.
6.	Илмий лойиҳаларда иштирок этиш	Халқаро лойиҳалар; Давлат илмий-техник дастурлари доирасидаги лойиҳалар: лойиҳа раҳбари сифатида; лойиҳа иштирокчиси сифатида. хўжалик шартномаси: раҳбар сифатида; иштирокчи сифатида.
7.	Халқаро (импакт-факторли) нашрларда мақолалар эълон қилиш	Халқаро маълумотлар базасига киритилган юқори рейтингли илмий журналлар ёки “импакт-фактор”га эга бўлган илмий журналларда чоп этилган ҳар бир мақола учун.
8.	Ихтиро, рационализаторлик таклифлари, инновацион ишланмаларга муаллифлик қилиш	ихтиро(патент); рационализаторлик таклифи; инновацион ишланмаларга муаллифлик.
9.	Монография тайёрлаш ва нашрдан чиқариш	якка муаллифликда; хаммуаллифликда.
10.	Дарслик, ўқув қўлланма, методик қўлланма тайёрлаш ва нашрдан чиқариш	Дарслик; ўқув қўлланма; методик қўлланма.
11.	Илмий раҳбарлигидаги фалсафа доктори (PhD) даражасини олиш учун диссертация ҳимоя қилинганлиги	охирги 3 йилда ҳимоя қилинган диссертация учун
II. Муқобил малака ошириш шакллари		
12.	Охирги 3 йилда якка муаллифликда дарслик ёки ўқув қўлланма тайёрлаш ва нашрдан чиқариш	
13.	Охирги 3 йилда илмий раҳбарлигидаги охирги 3 йилда камида битта DSc даражасини олиш ёки иккита PhD даражасини олиш учун диссертацияларнинг ҳимоя қилинганлиги	
14.	Охирги 3 йилда Докторлик (PhD,DSc) диссертациясини ҳимоя қилиш	
15.	Охирги 3 йилда хорижий мамлакатларда малака ошириш, стажировка ўташ (давомийлиги: малака ошириш – 1-3 ой, стажировка – 3 ой - 1 йил)	
16.	Ўзбекистон Фанлар Академияси академиги илмий унвонига эга бўлиш	

3. Узлуксиз малака ошириш жараёнини амалга ошириш

Ушбу босқичда педагог кадр томонидан режалаштирилган вазифалар амалга оширилади. Узлуксиз малака ошириш режаси профессор-ўқитувчилар томонидан тузилиб олингандан сўнг уч йил давомида амалга оширилади ва касбий фаолият

натижалари электрон портфолио тизимига жойлаштиради.

Бунда педагог кадрлар касбий фаолият натижаларини тасдиқловчи ҳужжатлар билан бирга электрон портфолио тизимига киритиб борадилар.

Электрон портфолио тизимига киритиладиган барча маълумотларнинг ҳаққонийлигига педагог кадрлар шахсан масъул ҳисобланадилар.

4. Ўз-ўзини баҳолаш ва таҳлил

Педагог кадрлар кафедра йиғилишида бажарилган ишлар ва эришилган натижалар бўйича семестр якунида кафедрага ҳисобот тақдим этади. Ушбу босқичда профессор-ўқитувчилар томонидан амалга ошириладиган ишларнинг самарадорлиги ва эришилаётган ютуқларни таҳлил қилиш учун имконият яратилади.

Электрон портфолиога юклаб қўйилган барча асос бўлувчи ҳужжатлар кафедрада юритиладиган ҳар бир профессор-ўқитувчининг алоҳида шахсий файлида ҳам сақланиши лозим.

Профессор-ўқитувчиларнинг профессионалик даражаси мутахассислик фани бўйича билим ва кўникмалари, чет тилларни билиш даражаси ва таълим жараёнида ахборот-коммуникацион технологияларини қўллай олиш даражаси асосида белгиланади. Қўлланманинг ушбу қисмида ОТМ профессор-ўқитувчиларига ўз устида мустақил ишлаш орқали инглиз тили ва АКТ бўйича билим ва кўникмаларини ошириб боришлари учун тавсиялар берилган.

Барча педагог кадрларни хорижий тилларни мустақил ўрганишлари учун кўрсатмалар

Чет тилини ўрганиш оддий иш эмас, лекин уни қандай қилиб яхшилашни билиш унчалик қийин эмас. Тадқиқотлар шуни кўрсатадики, натижаларни қўлга киритишнинг энг яхши усули – шахсий ўқув режадир. Ушбу

қўлланмада педагог кадрлар ўзларининг чет тиллари бўйича билим ва кўникмаларини оширишлари учун нима қилишлари кераклигини аниқ тушунтириб берилади. Кўрсатмалар инглиз тили мисолида берилган.

Ушбу тавсияларда таъкидланишича, педагог кадрлар ўзларининг инглиз тилини билиш даражасини аниқлашлари, сўз бирикмаларини тузиш қоидаларини ўзлаштиришлари, грамматика, лексика ва бошқа тил аспектига оид билимларни такомиллаштиришлари ва чет тилини ўрганиш учун тавсия этилган онлайн ресурслардан оқилона фойдаланишлари уларнинг тил ўрганишларида катта ёрдам беради.

Инглиз тилидаги даражани билиш учун қуйидаги жадвалдан ёки инглиз тилидаги билим даражани аниқлашга ёрдам берадиган 20 дақиқалик бепул онлайн инглиз тили тестини топшириб кўриш мумкин ([Online English Level Test](#)).

Даража	Таъриф	УЕТ (CEF) даража
Жуда кенгайтирилган	Мен инглиз тилини мукаммал биламан.	C2
Мураккаб	Мен жуда яхши гапираман ва тушунаман, лекин баъзан номаълум вазиятлар ва сўзлар билан боғлиқ муаммолар юзга келади.	C2
Мураккабгача	Мен яхши гапираман ва яхши тушунаман, лекин хатолар қиламан ва вақти-вақти билан ўзимни тушунмай қоламан.	C1
Юқори оралиқ	Мен яхши гапираман ва яхши тушунаман, лекин хатолар қиламан ва вақти-вақти билан ўзимни тушунмай қоламан.	B2
Ўрта даражада	Мен яхши гапиришим ва тушунишим мумкин ва асосий вақтларни ишлатишим мумкин, лекин мураккаб грамматик қоидалар ва сўз бирикмаларини ишлатиш билан га боғлиқ муаммолар мавжуд.	B1
Паст оралиқ	Мен содда гапларни гапиришим ва суҳбатнинг асосий мазмунини тушунишим мумкин, аммо кўпроқ оғзаки мулоқот қилишга муҳтожман.	B1
Олдиндан оралиқ	Мен содда мулоқот қила оламан ва таниш вазиятларга оид гапларни тушунишим мумкин, лекин қийинчилик билан.	A2
Бошланғич	Инглиз тилида айрим оддий нарсаларни айтиб бера оламан ва англай оламан.	A1/2
Бошловчи	Мен инглиз тилида гаплаша олмайман.	

ИНГЛИЗ ТИЛИ БЎЙИЧА ДАРАЖАНИ АНИҚЛАШ УЧУН ВЕБ-САЙТЛАР

Қуйидаги веб сайтларга кириб педагог кадрлар ўз билим даражасини аниқлаб олиши мумкин. Бу эса кейинчалик қайси даражадан бошлаб инглиз тилини ўрганишни давом эттириш лозимлигини аниқлашга ёрдам беради.

http://www.englishtag.com/tests/level_test.asp

<https://learnenglish.britishcouncil.org/en/content>

<http://www.cambridgeenglish.org/test-your-english/>

Тил аспектларини ўрганишга мисоллар

Инглиз тилини мустақил ўрганиш учун Merriam-Webster Learner's Dictionary луғатига обуна бўли мумкин. У инглиз тилидаги сўзларни енгил ўрганиш ва ўзлаштиришга ёрдам беради. Шунингдек, янги сўзларни ўрганишда FluentU дан ҳам фойдаланиш мумкин. "FluentU" реал-дунёдаги видеофильмлар, муסיқий видеофильмлар, трейлерлар, янгиликлар ва тил ўрганишга кўмаклашувчи мулоқотларни ўрганишда яхши самара беради ва уларни индивидуал тил ўрганиш дарсларига айлантиради.

Қуйида тақдим этилган баъзи мисоллар янги сўзларни мустақил ўрганишда фойдаланиладиган усулларни ёритиб беради:

Лексик машқлар:

1. Тоза қоғозни (ёки индекс картасини) олиш.
2. Ўрганиш учун луғавий сўзни танлаш.
3. Қоғозни тўрт қисмга бўлиш.
4. Асосий сўзни марказга ёзиб қўйиш.
5. Сўнг чап томонда сўзнинг таърифини ва қайси нутқ бўлаги (масалан, от, сифат, феъл ва бошқаларни) эканлигини ёзиш.
6. Юқори ўнг бурчакга сўзни ёзиш.
7. Пастки чап бурчакда сўз учун синонимларни ёзиш.
8. Пастки ўнг бурчакда сўзнинг турли шакллари ёзиш. Ҳар бир сўз шаклининг

қачон ва қандай вазиятда ишлатилишини тушунишга ҳаракат қилиш.

Янги сўзни ўрганиб олиш

Агар сиз фақат биргина сўзнинг маъносини билсангиз, сиз "қандай қилиб?" дея сўрай оласиз, аммо сиз "нима бўлди?" иборасини ишлата олмайсиз.

Бирор гап оддий жумлага эмас, балки мураккаб жумлага айланса, ҳар доим ҳам уни англаш осон бўлмайди. Айтишнинг бир усули - худди шу тартибда бир мартадан кўп марта такрорланган сўзларни эшитиш. Бундан ташқари, Free Dictionary's луғатининг "иборалар" қисмига ҳам мурожаат қилишингиз мумкин.

Бошқача қилиб айтганда, инглизча ибораларни яхши ўрганиш учун "English Daily" ва шу каби веб-сайтларга мурожаат қилиш керак. "English Daily" каби веб-сайтларда берилган барча иборалар аслида инглиз тилидаги кундалик мулоқотда ишлатилган бўлиб, сиз уларнинг қандай ҳолатда ва қачон ишлатилишини ўрганишингиз керак бўлади.

Шунингдек, бепул PhraseMix-веб сайтида ҳам ибораларнинг маъноларини текшириб олишингиз мумкин.

Сўзни ўрганиш машқлари:

1. Юқоридаги манбалардан бирон бир сўз ва иборани танланг.
2. Сўз ва иборани ўқинг.
3. Қуйидаги саволларга жавоб беринг: Сизнинг она тилингизда айнан шундай ибора ишлатиладими? Бу сўзни қачон ишлатилишингиз мумкин?

4. Кундалик турмуш тарзингизда иборани ўзингизнинг сўзларингиз билан айтиб кўринг.

Грамматикани қандай ўрганиш мумкин?

Тил ўрганувчиси сифатида грамматика қоидаларини билиш муҳимдир. Инглиз тили билан боғлиқ жуда кўп янги қоидалар, қоидадан истисно ҳолатлар ва сўзлар мавжуд, аммо ўқувчилар баъзан қаердан бошлашни билмайдилар.

Грамматикага оид кўрсатмаларни жуда қисқа ва аниқ изоҳлаб берадиган кўплаб веб-сайтлар мавжуд. Энг яхши манба - 5 дақиқали инглиз (5 minute English).

Яна бир ажойиб веб-сайт - Британия Кенгашининг грамматикани тез ўрганишга оид кўрсатмалари (Quick Grammar). Бу ерда ўз билимингизни ҳар бир грамматик қоидага оид интерактив викториналар билан синаб кўришингиз мумкин. Грамматик қоидаларга оид сайтларни ҳам кўриб чиқишингиз мумкин, бу жуда кўп мисоллар ёрдамида жуда аниқ ва тезкор тушунтиришга мўлжалланган сайтдир.

Бу каби веб-сайтлар кўп, шунинг учун сиз учун энг мақбулини танланг.

Грамматикага оид машқ:

1. Юқорида тилга олинган веб-сайтлардан (ёки ўз манбангиздан) қисқа грамматик қоидадан ўқинг.

2. Истаган веб-сайтнингизга кириш. Уларда турли маълумот ва материалларни топишингиз мумкин.

3. Сайтларда берилган грамматик қоидаларга тегишли мисолларни кўриб чиқинг. Мисол учун, шартли вазиятлар ҳақида билмоқчи бўлсангиз, саҳифани "if" сўзи бўйича қидиришингиз мумкин.

Янгиликларни ўқиш

Сизнинг инглиз тилидаги билимингиз дунёда содир бўлаётган воқеалардан бохабар бўлишингизга ёрдам беради. Бунинг учун ҳамиша янгиликларни ўқиб туринг!

Инглиз тилидаги матнларни ўқиш нафақат тилни ўрганишингизга ёрдам беради, балки сизга инглиз тилида гапирадиган кишилар билан мулоқот қилишга катта ёрдам беради. Ҳар куни қизиқарли янгиликларни топинг. Кейинчалик, бошқалар жаҳонда содир бўлаётган воқеалар ҳақида гаплашганда суҳбатга қўшилишингиз мумкин.

Инглиз тилини ўрганувчиларга мўлжалланган материаллар мавжуд кўплаб веб-сайтлар мавжуд. "Америка овози"да тушунадиган даражада осон бўлган мақолалар бор, шу билан бирга баъзи қийин сўзлар ва жумлалар ҳам мавжуд. Инглиз тилидаги янгиликлар ва янгиликларнинг мураккаблик даражалари сизнинг инглиз тили бўйича билим ва кўникмаларингизга қараб турли хил даражаларига эга.

Дунё янгиликлари ҳақида ўйлаясизми? Сизни ҳеч ким уларни ўқимасликка мажбур қилмайди! Сизни қизиқтираётган маълумотларни топинг ва айнан шу мавзудаги янгиликларни ўқинг. Агар замонавий технологияни яхши кўрсангиз TechCrunchдан фойдаланишингиз мумкин.

Ўқиш (ва гапириш) учун машқ:

1. Сизни қизиқтирган янгиликни топинг.

2. Мақолани тезда кўз югуртириб ўқиб чиқинг ва ундаги асосий мазмунни тушунишга ҳаракат қилинг. Яъни, ҳар битта сўзни бирма-бир ўқиш шарт эмас, асосий эътиборни унда ёритилган мавзунини тушунишга қаратинг.

3. Мақолани ўқинг.

4. Сиз мақоланинг энг асосий ғоясини тушундингизми? Мақоланинг қисқа мазмунини баланд овозда ўқинг.

Тушунган нарсаларингизни кўриб чиқиш учун 5 дақиқа етарли. Сиз ўрганган нарсалардан қанчаси эсингизда қолди?

Инсон мияси рўйхатдаги охириги нарсани рўйхатнинг қолган қисмидан яхшироқ эслайди. Шундай экан, ҳар бир нарсага эришиш учун тезда ҳаракат қилишингизга ишонч ҳосил қилинг!

English.com дан фойдаланиб, инглиз тилини мустақил ўрганиш учун кун тартиби

Бу EnglishClub.com дан фойдаланган ҳолда, бир ой давомида тил ўрганиш кун тартибига мисол бўла олади. Сиз ўзингизнинг шахсий кун тартибингизни тўзиб олишингиз керак. Берилган материалларнинг тегишли мураккаблик даражасидан фойдаланганингизга ишонч ҳосил қилинг. Ҳар якшанба куни кейинги 7 кунлик иш тартибини ёзиш фойдалидир. Энг муҳими, тинглаш, гапириш, ўқиш ва ёзишни ўз ичига олган тил малакаларини ўрганишга ҳаракат қилинг.

Инглиз тили ўқитувчилари фойдаланиши учун тавсия этиладиган веб-сайтлар бўйича таклифлар

Қуйида ўн битта сайт ҳавола этилган, баъзилари тинглашни, баъзилари гапириш, грамматикани, баъзилари эса тил бошқа аспектиларини ўз ичига олади.

easyworldofenglish.com

Грамматика, талаффуз, ўқиш ва тинглаш амалиёти ва интерактив расми луғатни ўз ичига олган жозибадор, фойдаланувчи учун дўстона веб-сайт.

manythings.org

Ушбу веб-сайтлар билимни баҳолаш учун синов материаллари, сўз ўйинлари, товушлар, анаграммалар, тасодифий жумла генераторлари ва бошқа компютер ёрдамида тилларни ўргатувчи воситаларни ўз ичига олади. Сайт, шунингдек, талаффуз

ҳақида махсус саҳифа, жумладан, энг кам жуфтлик билан машғулотларни ўз ичига олади.

eslcafe.com

Бутун дунёдаги фидоий ўқитувчилар ва иқтидорли талабалар учун форум. Унга талабалар учун викториналар, кроссвордлар, грамматик қоидалар ва муҳокамалар форумлари киритилган. Ўқитувчилар учун барча мавзулар бўйича янги ғоялар, таклиф ва тавсиялар, шунингдек мунозара форумлари мавжуд.

Бу Калифорния масофавий таълим лойиҳаси ҳисобланади.

cdlponline.org

Меҳнат, уй-жой, пул ва саломатлик каби мавзулар бўйича янгиликларни ўқинг ва тингланг, сўнгра мос келадиган жуфтликлар, янги сўз ва иборалар ҳамда викторина саволларини ўз ичига олган ҳикояларга асосланган ўқув материаллари билан ишланг. Баъзи ҳикояларга аудио-видео материаллар қўшимча қилинган.

bbc.co.uk/worldservice/learningenglish

Амалий машғулотлар учун ажойиб тадбирлар мажмуаси яратилган, уларнинг айримлари ҳозирги кундаги воқеа ва ҳодисалар билан боғлиқ. Видеолар, викториналар, сўзлашув амалиёти, иборалар, шарҳлар ва бошқалар сайтдан жой олган.

a4esl.org

Барча даражалар учун грамматика ва мулоқот амалиёти, жумладан янги бошловчилар учун икки тилли викторина. Бундан ташқари, синфда фойдаланиш учун ўқитувчиларга суҳбат саволлари, турли ўйинлар ва кўплаб бошқа тавсияларни ўз ичига олади.

abcya.com

Бу болалар учун мўлжалланган веб-сайт, аммо катта ёшдагилар ҳам ундан фойдаланишлари мумкин. Сайтда 1-5-синфларда ташкил этиладиган чет тили дарслари ҳамда матн териш ва фонограмма

учун фойдали манбалар мавжуд. Овозли ёзишмалар, катта ва кичик ҳарфлар, синоним ва антоним ҳамда бошқа нарсаларни ўрганиш учун амалда бажариладиган ўйинлар сайтдан ўрин олган.

tv411.org

Ушбу сайт танқидий ўқиш, матннинг асосий мазмунини умумлаштириш ва сканерлаш каби асосий ўқиш кўникмасига оид тушунчаларни ҳамда турли муҳим ҳаётий кўникмаларни ўзлаштиришга кўмаклашувчи маҳаллий маърузачилар иштирокидаги видеоларни ўз ичига олади. Ҳар бир видеодан кейин тинглаб тушуниш учун викторина берилган. Ўқиш, ёзиш, сўз бойлигини ошириш ва турли машғулотларни самарали ташкил қилиш учун ўқув материалларини топишни истасангиз, кўк ёрлиқларни босинг.

Чет тилларини бепул ўрганишга мўлжалланган сайтлар

gcflearnfree.org/everydaylife

Асосий саҳифа кириб, кейин “ўқиш” тугмасини босинг. Сайтда инглиз тилини ўрганувчилар учун турли манбалар, жумладан тинглаб тушуниш ва ўқиш учун ҳикоялар ва расмилар лўғатларга бор.

Оксфорд университети нашриёти

elt.oup.com/learning_resources

Оксфорд университети нашриётининг ушбу веб сайтида ёзиш, грамматика, талаффуз ва тинглаб тушуниш каби кўникмаларни ривожлантиришга оид материаллар жойлаштирилган. Лекин ўқувчилар ва айрим интернет фойдаланувчилари учун навигация тизими қийинчиликларни туғдириши мумкин.

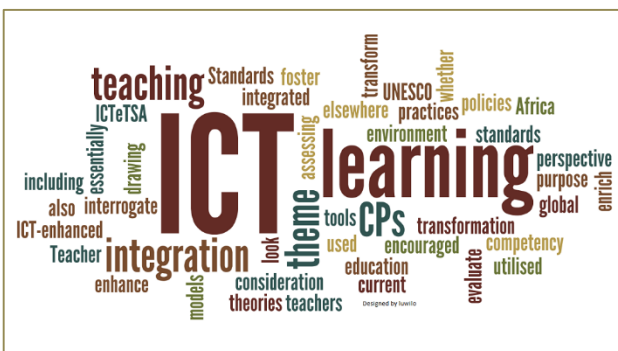
Инглиз тилини ўрганиш - BritishCouncil

Британия Кенгаши инглиз тилини ўрганиш ва ўқитишга катта аҳамият беради, шунинг учун ўз веб сайтида инглиз тили ўқитувчилари ва тил ўрганувчилар учун алоҳида портал яратган. Ушбу веб сайтда инглиз тилини ўрганиш учун кўплаб материаллар жойлаштирилган бўлиб, улар

тўртта тил кўникмасини, яъни ёзиш, ўқиш, гапириш ива тинглаб тушуниш кўникмаларини ривожлантириш учун хизмат қилади. Ўқув материаллари қизиқарли машғулотлар, аудио-видео иловалар, онлайн ва оффлайн курслар, шунингдек тил соҳиблари томонидан тайёрланган турли дастурларни ўз ичига олади.

ЎҚИТИШДА АХБОРОТ-КОММУНИКАЦИЯ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШ БЎЙИЧА ТАВСИЯЛАР

Рақамли технологиялар тезкорлик билан ривожланиб бораётган даврда чет тиллари ўқитувчилари ҳам Интернет, компьютер техникалари, уяли телефонлар, планшетлар ва бошқа техник воситаларнинг турли имкониятларидан хабардор бўлишлари талаб этилади, чунки ҳозирги кунда талабалар гаджетлардан фойдаланишда

анча илдамлаб кетишмоқда. Улар билан тенг имкониятларга эга бўлиш баробарида ўқитувчилар ўзларининг соҳалари бўйича чуқур билим ва тажрибага эга бўлишдан ташқари ҳар бир талабанинг турли таълим эҳтиёжларини қондириши ҳамда компьютер, Интернет ва замонавий ахборот-коммуникация технологияларини қўллашда жуда моҳир бўлишлари лозим.

Бунинг учун педагог кадрлар қуйидагиларга эга бўлиши лозим:

- тегишли онлайн материаллар, жумладан юклар олинган матнлар, расмлар, графикалар ва бошқалар.
- аудиторияда Power Point ва бошқа стандарт дастурий таъминот воситалари ва иловаларидан (масалан, видео ва тинглаб тушуниш учун материаллар, DVD, CD, веб-ва компьютер дастурлари,

мультимедиа проекторлар, интерфаол тахталар (Smart Board), уяли телефонлар ва б.) фойдланган ҳолда дарслар ташкил этиш қобилияти;

- рақамли ахборот воситалари (камера, интернет) ёрдамида лойиҳа ишларини ташкил этиш;
- тил ўрганишни қўллаб-қувватлаш учун рақамли ускуналар ва мобил қурилмалар, интернет ва тегишли дастурий таъминотлардан самарали фойдаланиш;
- тилни ўргатиш учун IWB дан фойдаланиш;
- ҳамкасблар билан биргаликда интернетдаги мавжуд воситалардан қандай фойдаланишни ўрганиш (масалан, мобил телефонлар, интерфаол тахталар ва бошқалар);
- он-лайн машқларни, веб-ва компьютер дастурларини, интернет-платформаларни ва уларнинг иловаларини танлаш ва

улардан фойдаланиш малакасига эга бўлиш.

Ўқитувчилар қуйидаги имкониятларни ўрганишлари ва ўзаро фикр алмашишлари мумкин:

- **Google Apps** иловалари талабалар ва ўқитувчиларга онлайн тарзда манба ва материалларни алмашиш, уларни реал вақтда таҳрирлаш ва уларни экранда лойиҳалаштириш имконини беради. Ўқитувчилар электрон дарсликларни яратади ва талабаларга нафақат юзма-юз ишлашни таклиф қиладилар, балки натижаларни автоматик тарзда ҳисоблаб чиқадиган онлайн тестларни тўлдириш ва/ёки машғулотларни самарали ташкил этиш учун уларга топшириқ бериш орқали онлайн тарзда ҳам иш олиб борадилар.

- Тақдимот дастурлари (**PowerPoint** каби) ўқитувчиларга матн ва оғзаки маъруза мазмунини тўлдириш учун юқори сифатли фотосуратлар, диаграммалар, видеолар ва товушли файлларни жойлаштириш имконини беради.

www.canvas.org, Найснет (www.nicenet.org) каби дарсларни бошқариш воситалари ўқитувчиларга талаб қилинадиган барча ресурслар (масалан, ўқув режалари, дастурлар, онлайн викториналар ва б.), воситалар, ҳужжатларни алмашиш ҳамда видео ва аудио шарҳлар учун жойлар ажратиш имконини беради. Барча курслар автоматик равишда Канвас платформаси орқали берилади.

Спикерс ва смартфонлар ўқувчиларни синчковлик билан ўрганишнинг тез ва осон усулидир. Бу тезкор сўров қилиш учун жуда яхши восита, у талабаларнинг тушунган нарсаларини тезда баҳолаши ва ўқитувчилар ишининг тезлиги ва мазмунини ўзгартириши мумкин.

www.raponto.com воситаси ўқитувчиларга ўзларининг компьютерларидан тўғридан-тўғри маърузалар ёзишга имкон беради. Ўзингизнинг маърузаларингизни ёзиб, кейин уларни талабалар учун қайта томоша қилиш учун юклашингизни ўйлаб кўринг. Тадқиқотлар шуни кўрсатадики, қайд этилган маърузаларни жойлаштириш иштирокни қисқартирмайди ва талабалар ўзларининг тезлигида маърузаларни кўриб чиқиш имкониятини жуда қадрлашади.

Профессор-ўқитувчилар турли интернет манбаларини ўрганиб чиқишлари ва уларни ўз саҳифаларига қўшишлари мумкин. Баъзи сайтлар қуйида келтирилган:

<http://speechpeek.com/>- ўқитувчилар интерактив сўзлашув ва тинглаб тушуниш кўникмаларини ривожлантиришга мўлжалланган машқларни талабаларга масофадан туриб юбориш учун яратилган онлайн портал. Талабалар ўз жавобларини тайёрлаши ва сайтга киритишлари мумкин.

Сайт орқали ўқитувчилар ва талабалар ўз фикр-мулоҳазаларини билдиради.

Quizsocket.com- он-лайн ёки синфда жавобларни тайёрлашга мўлжалланган талабалар учун тестлар, анкеталар, сўровларни лойиҳалаштириш учун интернет асосидаги ёрдамчи дастур.

Goformative.com - ўқитувчилар учун турли ҳил савол форматлари билан тестлар ёки тестларни ишлаб чиқиш учун яна бир интернет восита: кўп вариантли жавобларни танлаш, ҳақиқий/нотўғри ва ҳоказолар шаклида бўлиши мумкин. Бундан ташқари, талабалар ўз жавобларини ёзиши ёки расм ёки диаграмма ёрдамида жавоб беришлари мумкин.

Socrative.com- вазифаларни бажаришда жамоавий ёки индивидуал тарзда иштирок этишни таклиф этади. Ўқитувчилар талабаларнинг фикр-мулоҳазаларини ўрганишларини ва олдиндан уларни баҳолашлари мумкин.

Kahoot.com - бу ўқитувчиларга саволларга жавоб бериш учун расм ва диаграмларни жойлаштириш имконини беради ва талабаларнинг жавоблари учун вақтни белгилайди.

Youtube.com - турли мавзулар бўйича кўплаб видео материалларни тақдим этади.

Ўқитувчилар бундай видео учун саволлар тайёрлайдилар ёки экспериментни намойиш қилиш учун қўшимча сифатида маърузалардан фойдаланиши мумкин.

moodle.edu.uz – Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги томонидан республика олий таълим муассасаларининг таълим йўналишлари бўйича масофавий таълимни жорий этишга хизмат қилувчи платформа юқоридаги портал ва сайтларнинг энг яхши томонларини қамраб олган. Сиз мазкур платформага ўзингизни ресурсларингизни жойлаштириш орқали талабалар билан виртуал мулоқотни йўлга қўйиш билан биргаликда уларнинг фанларни ўзлаштириш фаолиятини доимий қўллаб-қувватлашга эришасиз. Бу эса замонавий технологияларни ўқув жараёнига тезкор кириб келишига замин яратади.

Ушбу тавсиялар профессор-ўқитувчилар томонидан мустақил равишда узлуксиз малака ошириш жараёнида инглиз тили ва АКТ бўйича билимларини оширишга қаратилган. Шунинг ёдда сақлаш жоизки, ҳар бир профессор-ўқитувчи ўзининг касбий ривожланиши учун ўзи маъсулдир.

ТАЛАБАЛАРНИ ТАЪЛИМ СИФАТИНИ ТАЪМИНЛАШ ЖАРАЁНИГА ЖАЛБ ЭТИШ

ЎҚИТУВЧИ ВА ТАЛАБАЛАРНИНГ ЯГОНА ЖАМОАСИНИ ШАКЛЛАНТИРИШ

IMEP лойиҳасининг мақсадларидан бири олий таълим муассасаси ўз талабаларини ўқув жараёнига қай тарзда жалб қилаётганлигини аниқлаш ҳамда олий таълим муассасалари томонидан замонавий талабларга жавоб берадиган шарт-шароитнинг қай даражада яратилганини ўрганишдан иборат.

Ушбу кўрсатмаларни ишлаб чиқиш мақсадида лойиҳада иштирок этаётган Ўзбекистон ва Европа Иттифоқининг профессор-ўқитувчилари ҳамда талабалари вакилларидан иборат лойиҳа жамоаси ташкил этилди. Мазкур лойиҳа жамоаси олий таълим муассасалари профессор-ўқитувчилари ва талабалари орасида ўрганишлар ўтказди. Ўрганишлар натижалари 2017 йил 16-17 мартда Бухорода бўлиб ўтган лойиҳа конференциясида муҳокама қилинди. Профессор-ўқитувчилар ва талабалар вакиллари Ўзбекистон ҳамда Европа Иттифоқидаги университетларда ўтказилган ўрганишлар натижаларини муҳокама қилиш жараёнида энг яхши амалий кўрсаткичлар сараланиб, ўрганилиб чиқилди ва конференция сўнгида иштирокчилар томонидан бир овоздан маъқулланди. Ушбу кўрсатмалар IMEPнинг Бухоро ва Самарқанд шаҳарларида бўлиб ўтган конференцияси муҳокамалари ва дастурлари ҳамда 2018 йил мартда бўлиб ўтган Лондон конференцияси мастер-классларидан сўнг қайта кўриб чиқилди ва янада ривожлантирилди.

Олий таълим тизимида талабаларни таълим сифатини таъминлаш жараёнига жалб этиш чора-тадбирлари қатор олимларнинг тадқиқотларидаги асосий масалалардан бири бўлиб келмоқда. (Astin, 1993; Bryson, 2014; Fredricks et al., 2004; Gibbs, 2014; Kahu, 2013; Nygaard et al., 2013; Pascarella & Terenzini, 2005). “Талабаларни таълим сифатини таъминлаш жараёнига

жалб этиш (student engagement)” бирикмаси бир вақтнинг ўзида ҳам *тушунча*, ҳам *амалиётлар* умумлашмаси каби мазмунларни англата олади. Кўпинча ушбу термин ўрнига маъно жиҳатидан бир-бирига жуда яқин бўлган икки маънодош сўзлар “*қўшилмоқ*” (involvement) ва “*иштирок этиш*” (participation) бирикмалари ҳам қўлланилади. Аммо мазмунан “*жалб қилиш* (engagement)” бирикмаси бошқа маънодош сўзларга нисбатан кенгроқ тушунчани ифодалайди; масалан, машғулотлар бошида у маълум бир ҳиссиётлар уйғунлиги (эмоционал жиҳатдан жипслаштириш) ва сезгига таянишни (тафаккур орқали бирикиш) талаб қилади (Harper & Quayle, 2009: 5). Кенг қамровли мазмунни ифода этиб келаётган “Талабаларни таълим сифатини таъминлаш жараёнига жалб этиш” бирикмасининг турли хил изоҳлари таҳлили ва турли муаллифларнинг бунга қандай ёндашгани Траулер (Trowler, 2010) томонидан ўрганилган. Олима ушбу тушунчанинг полисемантик жиҳатини изоҳлашдан ташқари, ўз олдига бир қатор ечимини кутаётган саволларни, яъни бизга талабаларни таълим сифатини таъминлаш жараёнига жалб этиш нима учун кераклиги, бундан ким манфаатдор бўлиши мумкинлиги ва мувафақиятнинг танқидий омиллари нимада акс этиши кабиларни ўрганишни мақсад қилиб қўяди.

К.Харрингтон, С.Синфилд, ва Т.Бёрнс (Harrington, K., Sinfield, S., & Burns, T.) (2016)

“Талабаларни олий таълим муассасаларида таълим сифатини таъминлаш жараёнига жалб этиш”нинг келажакдаги ривожланиш босқичлари билан биргаликда тушунчанинг қуйидаги янгича изоҳини ҳам таклиф қиладилар, яъни “ушбу жараён талабаларга таълимнинг жамоавий, мураккаб ва ҳатто бир-биридан у даражада фарқ қилмайдиган турларини ҳам амалиётда синаб кўриш имкониятини беради ва бунинг туб моҳияти мустақил таълимга жалб қилиш, ўрганиш эса юксалиш гарови ҳисобланади”. Бу таъриф мазкур кўрсатманинг асоси сифатида эътироф этилади ва у олий таълим муассасаларида жамоавий, ижодий ва соғлом муҳитни шакллантириш, ўқитиш ва изланиш орасидаги чегараларни олиб ташлаш, ишлаб чиқариш, илм-фан ва таълим ўртасида интеграциялашувини кучайтириш, профессор-ўқитувчилар ҳамда талабалар ўртасидаги ҳамкорлик механизм ва шакллари жорий этиш, талабаларда ва ўқиш ҳамда ўрганишда инновацион фикрларни яратишни мақсад қилади. Талабаларни олий таълим муассасаларида таълим сифатини таъминлаш жараёнига жалб этиш кўпинча ривожланаётган университетлар тажрибасида ва кундалик амалиётида юқори ўринда туради. Бу кўрсатмалар талабаларни фаоллаштиришга ундайди, академ жамоаларда уларнинг иштирокини руҳлантирадиган, яъни илмий мунозара ва ҳаётий билимларни ўрганиш жараёнида самара берадиган усулларни илгари суради.

УМУМИЙ ТАВСИЯЛАР

1. Барча олий таълим муассасалари учун муайян талаблардан иборат бўлган ва талабаларни таълим сифатини таъминлаш

жараёнига жалб этиш бўйича университет стратегияси ва дастурини ишлаб чиқиш ва ривожлантириш бунда:

- талабаларни олий таълим муассасаларида таълим сифатини таъминлаш жараёнига жалб этиш масалалари бўйича натижалар ва амалга оширилиши мўлжалланган мақсадларнинг аниқ тасдиғи бўлиши лозим, бунда уларнинг аниқ мақсадлари ва вақт оралиғи инobatга олиниши зарур;

- талабаларни олий таълим муассасаларида таълим сифатини таъминлаш жараёни мувофиқлаштирилиши лозим;

- олий таълим муассасалари ўқув жараёнларини бошқарувининг барча соҳаларига муайян талабаларни вакил қилиб олади ҳамда турли масалалар юзасидан мутназам равишда маслаҳат олишларини таъминлайди.

2. Ўқув жараёни бошқарувининг такомиллашуви ҳамда олий таълим муассасалари профессор-ўқитувчилар таркиби салоҳиятининг профессионал даражада ўсиши талабаларни таълим сифатини таъминлаш жараёнига жалб этиши билан боғлиқ эканлигини тасдиқлайди.

3. Олий таълим муассасаларидаги Ёшлар иттифоқи бошланғич ташкилотининг ишини олий таълим даражасига мувофиқ равишда янада кенгайтириш ва кучайтириш йўллари тадқиқ қилади.

4. Олий таълим муассасалари ташаббускорларни қўллаб-қувватлайди ва талабаларнинг академик ишчи гуруҳи ва менежерларнинг бошқа олий таълим муассасаларидаги муваффақиятли тажрибаларидан фойдаланган ҳолда соҳа бўйича эришилган энг яхши ютуқларни баҳолаш мақсадида йиллик конференция ташкил қилади.

5. Олий таълим муассасалари талабаларнинг ўқув жараёнига жалб этилишини баҳолаш ва текшириш жараёнини ва аниқ ўлчовли мўлжалларни ривожлантиради.

ОЛИЙ ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИ УЧУН ТАВСИЯЛАР

1. Талабаларни олий таълим муассасаларида таълим сифатини таъминлаш жараёнига жалб этиш Стратегиясини ривожлантириш. Стратегия ва дастур ҳужжатлари олий таълим муассасалари ҳамжамиятининг талабаларни таълим сифатини таъминлаш жараёнига жалб этиш билан боғлиқ хоҳиш ва истакларини аниқ ва раvon ифодалай олиши керак.

2. Дастлабки босқичда жалб этишни таъминлаш.

Талабаларни олий таълим муассасаларида таълим сифатини таъминлаш жараёнига жалб этиш дастлабки босқичда бошланиши ва талабалик даври мобайнида давом этилиши лозим. Талабаларни эрта таълим сифатини таъминлаш жараёнларига жалб этилиши муҳим ва бу олий таълим муассасасига тайёрланиш ва ўқишга кириш жараёнлариданоқ бошланиши зарур.

3. Университет даражасидаги талаба вакиллар

3.1. Талаба вакиллар тизимини ташкиллаштириш

Талабалар вакиллари олий таълим сифат даражасини ошириш учун тўлақонли аҳамиятга эга. Талаба вакиллар ўқув режаси ривожига, сифатли кафолатга ва кенг амалий фаолиятга жалб этилиши керак. Олий таълим муассасалари талабалар вакилларини қўллаб-қувватлаши ва уларнинг давомий иштирокларини рағбатлантириши керак. Бу ҳамкорлик ўқитиш ва ўрганиш амалиётини кенгайтиради ва талабаларнинг талаб ва эҳтиёжларни ҳисобга олган ҳолда манбаларни ривожлантиришга имкон беради.

3.2. Профессional қўллаб-қувватлаш хизматларини жалб қилиш

Талабаларни ўқув-машғулотларига фаол жалб этиш академик бўлинмалар орасида ўтказилишга мўлжалланган бўлса, қўллаб - қувватловчи хизматлар эса талабаларнинг тажрибаларини алмашишида муҳим роль ўйнаши мумкин. АКТ хизматлари, таълимни ривожлантириш қўмиталари ва кутубхона

маъқулланган ижобий амалиётларни талабаларнинг белгиланган машғулотларига жалб қилиш professional қўллаб-қувватлаш бўйича аҳамиятли бўлади. Масалан, қандай қилиб улар талабаларни олий таълим муассасанинг режалаштириш, менежмент ва мониторинг жараёнларига жалб этиш. Талаба вакилларини professional қўллаб-қувватловчи хизматларнинг менежмент гуруҳлари мажлисларида қатнашишини инobatга олиши керак.

3.3. Олий таълим муассасаларидаги Ёшлар Иттифоқи бошланғич ташкилотлари ва талабаларни қўллаб-қувватлаш

Олий таълим муассасаларидаги Ёшлар Иттифоқи бошланғич ташкилотлари ва талабаларни академик муаммоларни ҳал қилишда, раҳбарият ва профессор-ўқитувчилар билан яқиндан ишлашда ва бошқарув тузилмалари фаолиятида иштирокини эътиборга олиши лозим. Олий таълим муассасаларидаги Ёшлар Иттифоқи бошланғич ташкилотлари ва талабалар менежмент ва профессор-ўқитувчилар ҳамда бошқарув бўғинларида талабаларни вакил сифатида кўрсатиши керак. Бу олий таълим муассасалари томонидан қабул қилинган қарорларга ижобий таъсир кўрсатади.

3.4. Фикр-мулоҳазалар бўйича ишлаш ва сифатли таълим хизматларига жалб этиш

Талабаларни фаол ҳолатда муаммоларга ечим топиш, уларни татбиқ қилиш ва кўздан кечириш учун қайта тақриз қилиш мақсадида, ишчи гуруҳ билан давомий ҳолда ишлаш жараёнига ўтиш жуда муҳим. Талабаларни таълим сифатини таъминлаш жараёнига жалб этиши таъсирлари ҳақида хабардорликни кучайтириш ва сифати ҳақида яхшироқ маълумот бериш зарур.

Сифатни назорат қиладиган бўлинмалар талабаларни турли хил сифатни таъминлайдиган хизматларга, масалан, курсларнинг мазмунини такомиллаштиришга дарс машғулотларининг сифатини текширадиган жараёнларга ва бошқаларга жалб қилиши керак бўлади.

4. Факультет/курслар даражасида талабаларнинг вакиллигини ошириш

4.1. Талабаларни факультет Илмий кенгашларида вакиллигини ошириш.

Факультет Илмий кенгашларида вакиллигини ошириш талабалар, академик гуруҳ ва маъмурият ўртасида очиқ мулоқот ва самарали ҳамкорликни шакллантириши учун ташкил қилиниши керак. Бу доимий равишда талаба вакилларнинг фикр-мулоҳазаларини эътиборга олиши ва қайси масалаларда ўзгаришлар қилиниши мумкинлигини аниқлашлари керак.

4.2. Фикр-мулоҳаза алмашиш тизимини ривожлантириш

Талабаларни таълим сифатини таъминлаш жараёнига жалб этишнинг энг муҳим элементларидан бири талабаларга ва ишчи жамоага турли ютуқлар ва воқеа-ҳодисалар ҳақида фикр-мулоҳазаларни алмашишни ва талабалардан келган фикр-мулоҳазалар қай тарзда мурожаат қилинганлигини аниқлашдир. Ахборот алмашиш матбуот, журналистика ёки коммуникация соҳалари профессионаллардан иборат бўлишига эътибор беришлари лозим.

5. Талабаларнинг ўзаро ёрдами.

5.1. Ўзаро ёрдам тизимини татбиқ қилиш (устоз-шогирд)

Юқори курсдаги талабалар бошланғич курс талабаларига ўқув жараёни, олий таълим муассасаси ҳаётининг умумий масалалари

бўйича кўнгилли тарзда ёрдам берадиган раҳбарлик лойиҳасини тузиши керак. Бундай лойиҳалар ҳар бир муассаса раҳбарлари учун ишончли тайёрловни таъминлайди ва рағбатлантиришни кучайтириш ёки тизимлардан манфаат топиш (иқтисодий бўлиши шарт эмас) ёки лойиҳада фаол қатнашишга ундаш учун фойдали тизимларни ривожлантиради.

5.2. Вакиллар лойиҳасини ва собиқ талабалар тармоғини ташкил қилиш.

Собиқ талабалар ва битирувчилар мос равишда танланган ва тайёрлантирилган вакиллар лойиҳасини таништириш ва ривожлантириш режаси таҳсил олаётган талабаларга ёрдам таклиф қилади, масалан, тажриба алмашишда, амалий семинарларни ташкил этишда ёки битирувчиларнинг иш жойларига вакилларнинг ташрифига ёрдам беради. Олий таълим муассасалари собиқ талабалар тармоғини ёки жамиятини ташкил қилишни яхшилаб мулоҳаза қилиши керак, яъни бу фикр, тажриба ва энг яхши амалиётларни алмашиш ва бўлишишда ёрдам беради.

6. Қўшимча ўқув режаси машғулоти.

6.1. Талабаларнинг клуб ва жамоатларини қўллаб-қувватлаш.

Олий таълим муассасалари талабаларини ўз низомларида ва турли фан соҳаларида янги кўникмаларни ҳосил қилиш ва билимларини кенгайтиришга ундайдиган клуб ва жамиятларни ташкил қилишни рағбатлантириши керак. Талабалар ҳам ўзларининг жамоада ишлаш кўникмаларини ва гуруҳларда қандай ишлаш кераклигини, маълумот алмашишни, лойиҳалар ва маросимларни ташкил этишни ўрганишади.

6.2. Турли-туманликка эришиш: бандликка кўмаклашиш, амалиётга жалб қилиш, кўнгиллик.

Олий таълим муассасалари талабаларнинг ишга жойлашиши, интернатура ва амалиётнинг бошқа шакллари, турли ташкилотлар билан биргаликда ҳайрихоҳликни шакллантиришга ва ёрдамга муҳтожларга бир пайтнинг ўзида ёрдам

берувчи ишларни қўллаб-қувватлаши ва рағбатлантириши керак.

6.3. Фикр алмашиш ва маълумотларни ўртоқлашиш мақсадида доимий тадбирларни ташкиллаштириб туриш.

Олий таълим муассасалари ходимлари ва талабаларни фикр алмашиш ва инновацияларни муҳокама қилиш учун бирлаштириш ҳамда талабаларни ўқув жараёни сифатини таъминлашга жалб этишни амалиётда қўллаш фойдали бўлади. Олий таълим муассасасига тегишли бўлмаган, масалан, иш берувчилар, профессионал ташкилотлар ва нодавлат ташкилотларидан битирувчилар, собиқ талабаларни таклиф қилишни кенгайтириш ҳам мақсадга мувофиқ ҳисобланади.

6.4. Мавжуд муаммоларни ҳал этиш, онлайн мулоқотлар ташкил этиш, ташрифлар уюштириш.

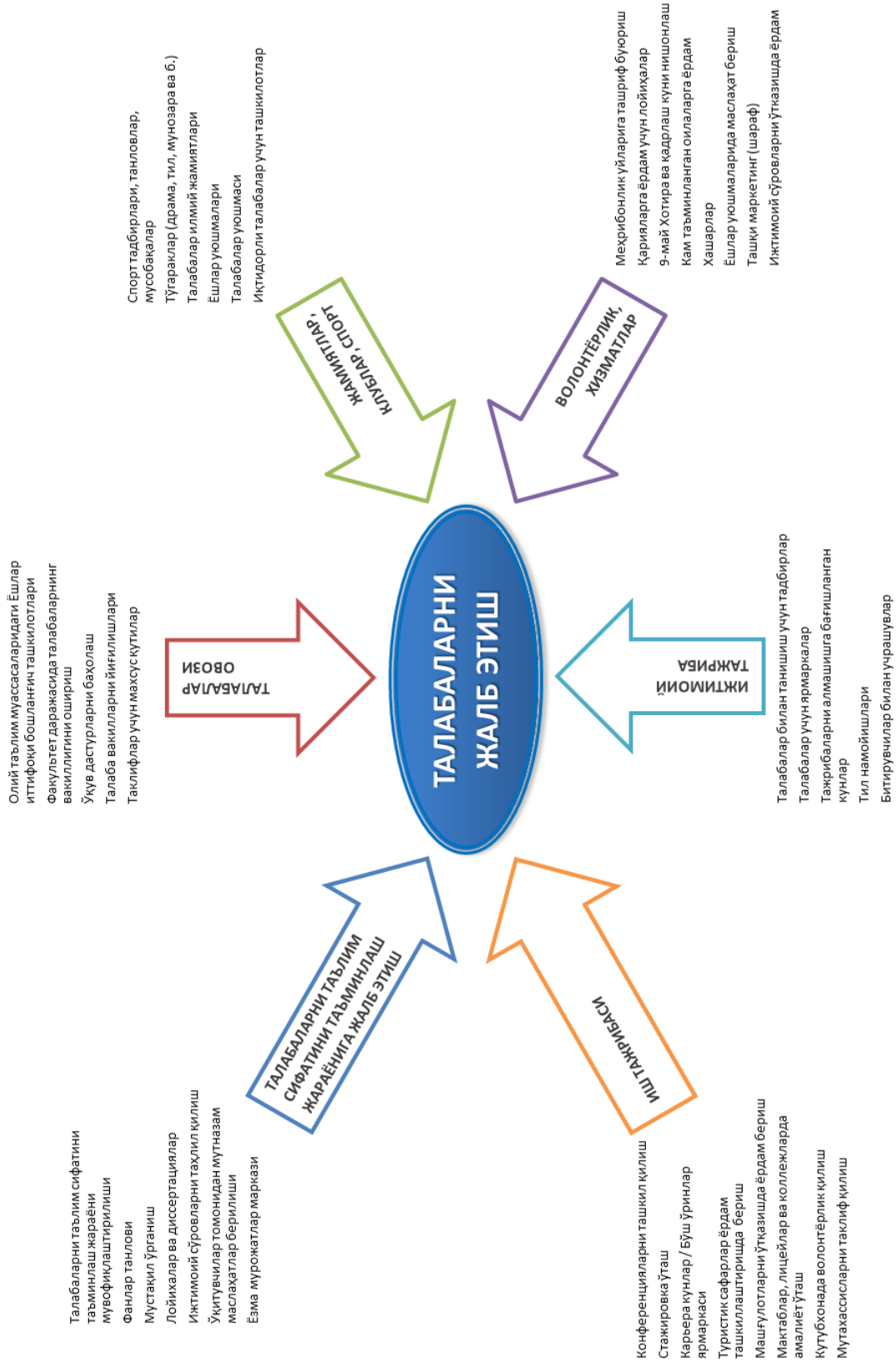
Олий таълим муассасалари талаба ва ўқитувчиларнинг бирлашган ҳолда қўшимча ўқув машғулоти ва онлайн мулоқотлар ташкил қилиш кабиларни биргаликда ва жамоада ишлаш муҳитини шакллантириш учун қўллаб-қувватлаши керак. Масалан, кўргазмаларга ёки бошқа учрашувларга доимий ташриф буюриш ва бу машғулотларнинг курсларга боғланиши; талаба ва маъмуриятнинг доимий онлайн маълумот алмашишлари ва лойиҳалар устида яқинроқ ишлашлари лозим.

7. Қўллаб-қувватлаш ва тақдирлаш

Олий таълим муассасалари Талабаларни ўқув жараёнига жалб этишнинг ривожланиши учун ижобий, амалиётга йўналган усуллари амалга ошириш мажбуриятини олиши ва ижобий натижаларга, ютуқларга эришган, янгилик яратувчи ёшлар, талабаларни мукофотлаш ва тақдирлаш ишларини йўлга қўйиши лозим. Талабалар ва академик гуруҳ учун уларнинг ўқитиш ва ўқиш жараёнларига янада фаол тарзда жалб қилиниши учун рағбатлантирадиган ва тақдирлайдиган муҳитни яратиш муҳим ҳисобланади.

8. Олий Таълимда халқаро ҳамкорликни қўллаб-қувватлаш

Олий таълим муассасалари талабаларнинг халқаро даражаларга жалб қилиниши учун хорижий таълим муассасалари билан алоқада бўлиши, дунё бўйлаб профессионаллар ва академиклар билан мулоқотда бўлиш имкониятларини берадиган шароитларни яратиши керак. Халқаро тажрибада бундай ёндашув янги имкониятларни очади ва талабаларнинг профессионаллик, ишлай олиш олиш ва касбий маҳоратларини оширади ҳамда уларнинг ўрганиш тажрибасида муҳим таркибий қисм бўлиб қолади.

ИМЕР лойиҳаси доирасида ўтказилган Мастерклассда тўпланган мисоллар. Лондон, 2018 йил 7-8 март

ИШ БЕРУВЧИЛАРНИ ТАЪЛИМ СИФАТИНИ ТАЪМИНЛАШ ЖАРАЁНИГА ЖАЛБ ЭТИШ

Охирги икки йилликда Ўзбекистон олий таълим соҳасида сезиларли ўзгаришлар юз берди, жумладан, олий таълим муассасаларига академик мустақилликнинг босқичма-босқич берилиши, олий таълим муассасаларида ўқитиш сифатини таъминлаш бўлинмаларининг ташкил этилиши, олий таълимнинг халқаролашуви, ўқув юкнамалари тақсимоотидаги ўзгаришлар, педагог кадрларни қайта тайёрлаш ва малака ошириш курсларининг такомиллашуви, замонавий ўқитиш методларини жорий этилишини ривожлантириш, талабаларда креатив ва инновацион фикрлашни шакллантириш механизмлари жорий этилди. Олий таълим муассасалари томонидан таълим сифатини ошириш, халқаро ҳамкорлик ва илмий тадқиқот ишларини ривожлантириш асосий вазифалардан бири сифатида белгилаб олинди. Бундан ташқари, олий таълим муассасалари қўшимча молиялаштириш йўллари излаши керак.

Ўзбекистонда битирувчиларни иш билан таъминлаш масаласи устувор аҳамиятга эга. Талабаларнинг ишга жойлашиш даражасини ошириш мақсадида қатор қарорлар қабул қилиниб, ислохотлар амалга оширилмоқда. Масалан, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 27 июндаги 3151-сонли "Олий таълим соҳасидаги мутахассисларни тайёрлаш ва бошқарув сифатини оширишда иқтисодиётнинг тармоқлари ва соҳаларини янада кенгайтириш чора-тадбирлари тўғрисида" ги қарори олий таълим муассасалари ҳамда иш берувчилар олдида турган кенг қўламли вазифаларни қамраб олади.

Жумладан, малакали мутахассислар тайёрлаш ва битирувчиларни ишга жойлаштириш жараёнига иш берувчиларни кенг жалб қилиш масаласи ІМЕР лойиҳасининг иш дастурларидан бири сифатида танланган. Ушбу аниқ дастур доирасида талабалар, иш берувчилар, профессор-ўқитувчилар ва раҳбар ходимлари ўртасида сўровнома ўтказилди, олий таълим муассасаларининг илғор иш

тажрибалари, Васийлик кенгашининг фаолияти ўрганилди ва таҳлил этилди, шунингдек ҳамкасблар ва лойиҳага жалб этилган бошқа иштирокчилар билан биргаликда муҳокамалар ўтказилди.

Муҳокамалар натижаси сифатида Васийлик кенгаши тўғрисидаги низомга қўшимча бандлар киритиш таклиф қилинди. Шундай қилиб, Низомнинг 10-бўлими (II банд- Кенгашнинг вазифалари ва ваколатлари) га баъзи муҳим тавсиялар тайёрланди, жумладан меҳнат бозорини ривожлантириш тенденцияларига мос мутахассислар тайёрлашнинг истиқболли йўналишларини белгилаш, мазкур мутахассисликлар учун тавсия этилаётган дастурларни қўллаб-қувватлаш, ўқув режаларига инновация ва тадқиқотлар билан боғлиқ фанларни киритиш, талабалар учун амалий машғулотлар ташкил этиш ва кадрларни замон талабларига мос равишда қайта тайёрлаш шулар жумласидандир.

ОЛИЙ ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИ ВАСИЙЛИК КЕНГАШЛАРИНИ ФАОЛИЯТИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ БЎЙИЧА ТАВСИАЛАР

1. Ҳар бир олий таълим муассасаси, иш берувчилар билан ҳамкорлик стратегиясини ишлаб чиқишда қуйидаги аниқ вазифаларни белгилаб олиши керак:

- Битирувчиларни ишга жойлаштириш натижаларидан келиб чиқиб шакллантирилган мақсадларнинг аниқ баён этилиши ва мақсадларни амалга оширишнинг аниқ режаси, муддатлари ва бошқ.

- ОТМ тузилмасининг барча бўғинларида (факультетлар даражасида, раҳбар ходимлар таркибида) битирувчиларни ишга жойлаштириш ишларини яхшилашга ёрдам берадиган асосий бўлимлар, лавозимлар, уларнинг мажбуриятлари, тузилма ва жараёнларга аниқлик киритиш.
- Васийлик кенгашига қуйидаги манфаатдор томонларнинг вакилларини жалб қилиш: бошқа таълим муассасалари; давлат органлари (масалан, Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, Бандлик ва меҳнат муносабатлари вазирлиги); асосий иш берувчилар ва ижтимоий шериклар; жамоат ташкилотлари, жамғармалар, уюшмалар; талабалар; ота-оналар; ОАВ.

2. Таълим жараёнида Васийлик Кенгашининг ролини ошириш, хусусан: ўқув режа ва дастурларни ишлаб чиқишда иштирок этиш; тренинг машғулотларини ўтказиш ва кафедра йиғилишларида қатнашиш ва ҳ.к.

3. Битирувчиларни замонавий меҳнат бозорига тайёрлаш учун олий таълим муассасаларининг барча турдаги фаолиятини талабаларга танқидий фикрлаш ва тегишли амалий кўникмаларни ривожлантириш имкониятини бериш нуқтаи-назаридан ўрганиб чиқиш, таҳлил этиш ва ривожлантириш.

4. Талабаларнинг ишга жойлашиш имкониятларини ошириш мақсадида барча фанлар дастурларини битирувчиларни ишга жойлашиш даражасини инобатга олган ҳолда такомиллаштириш.

5. Талабаларда тадбиркорлик кўникмаларини ривожлантириш, ишлаб чиқариш корхоналарини талабаларнинг малакавий амалиётларини самарали ташкил этишга жалб этиш, бизнес-инкубаторлар, коворкинг марказларини ташкил этиш, танловлар ўтказиш, корхоналар билан илмий тадқиқот дастурларини жорий этиш, бўш иш ўринлари ярмаркаларини ўтказиш ва устоз-шогирд дастурларини, шунингдек иш берувчилар ва талабалар иштирокида клиникалар-маслаҳат марказлари (масалан юриспруденция бўйича)ни йўлга қўйиш, бир вақтнинг ўзида иш берувчилар, талабалар ва битирувчиларни жалб қилган ҳолда ҳар йили тадбирларни ўтказиш.

6. Талабалар ва иш берувчилар учун бўш иш ўринлари, стажировка ва иш тажрибасини ўзлаштиришнинг бошқа имкониятлари ҳақида маълумот берувчи ягона миллий вебсайт яратиш.

7. Олий таълим муассасаларининг иш берувчилар билан турли даражадаги (маҳаллий ва халқаро олий таълим муассасалари) ўзаро ҳамкорликнинг илғор тажрибаларини оммалаштириш механизмларини ишлаб чиқиш.

8. Талабаларнинг ишлаб чиқариш амалиётини ўташ имкониятларини ошириш, волонтерлик (кўнгиллилар) ва устоз-шогирд дастурларини жорий этиш, битирувчиларни ўқитиш ва ишга жойлаштириш мақсадида иш берувчилар билан ҳамкорлик алоқаларини кенгайтириш. Ишлаб чиқариш амалиётни ўташ соатини кўпайтириш.

9. Битирувчилар жамиятини яратиш, шунингдек, битирувчилар учун талабаларга мураббийлик вазифасини бажариш, ўқув дастурлари бўйича таклифлар киритиш, касбий тайёргарликка қўйиладиган талаблар ва меҳнат бозорининг ўзгарувчан тенденциялари ҳақида ахборот тақдим этиш имкониятларини яратиш.

10. Иш берувчиларни жалб этиш амалиёти ва тамойилларини қўллаб-қувватлайдиган узлуксиз касбий ривожланиш стратегиясини ишлаб чиқиш.

11. «Ўқитувчи-амалиётчи» тушунчасини рағбатлантириш, масалан, ўқитувчилар учун уларнинг индивидуал касбий ривожланиш дастури доирасида доимий амал қиладиган қисқа муддатли ишлаб чиқариш амалиётини ўташ дастурини жорий қилиш. Бу ўқитувчиларни инновация, технология ва меҳнат бозорининг ўзгарувчан эҳтиёжлари ва иш берувчилар учун зарур бўлган кўникмалар ҳақидаги ўз билимларини янгилашига имкон беради.

12. Стратегияни қўллаб-қувватлаш учун маркетинг ва коммуникация режасини ишлаб чиқиш (масалан, меҳнат бозорини таҳлил қилиш, ҳамкорлик муносабатларини ўрнатиш, барча манфаатдор томонларнинг Васийлик Кенгашининг вазифалари бўйича хабардорлигини ошириш ва ҳар хил алоқа каналлари, оммавий ахборот воситалари билан ишлаш ва бошқалар).

13. Квалиметрик мақсадларнинг аниқ тўпламини ишлаб чиқиш, натижаларни мониторинг қилиш ва баҳолаш. Бу талабалар ва битирувчилар ўртасида сўровномалар, мониторинг дастурлари бўйича маълумотлар, шу жумладан, иш берувчилар, ходимлар ва талабаларнинг ҳисоботларини ўз ичига олади. Бу Васийлик Кенгашини бандлик соҳасида стратегияларни ишлаб чиқишда ва унинг самарадорлигига таалуқли ахборотлар билан таъминлашда ёрдам беради.

ПРОФЕССОР-ЎҚИТУВЧИЛАР УЧУН ТАВСИЯЛАР

1. Ўқув жараёнида ишга жойлашиш кўникмалари интеграцияси

Бирор фан дастурини ишлаб чиқаётганда ёки машғулот ишланмасини тайёрлаётганингизда мақсадларингиз ва таълим натижаларингиз битирувчиларни ишга жойлаштириш қобилиятларини ривожлантиришга қаратилганлигига ишонч ҳосил қилинг. Иш берувчилар битирувчиларнинг нафақат олий таълим муассасасини яқунлагач фанга оид билимларга эга бўлишларини, балки танқидий фикрлаш, жамоа билан ишлаш,

музокара олиб бориш қобилияти, етакчилик, мослашувчанлик, муаммони ҳал қилиш ва ташкилий кўникмалар каби иш учун зарур бўлган кўникмаларга эга бўлишларини кутишларини унутманг. Талабалар иш берувчилар қадрлайдиган, ўқитиш дастури билан ишга жойлашиш имкониятлари ўртасидаги алоқани аниқ англашлари муҳимдир. Улар ўзларининг билимларини ишга кириш учун тўлдириладиган резюме, анкеталарда, келажакдаги иш берувчилар билан бўладиган учрашувларда, конференцияларда кўрсатиш учун яхши мулоқот қобилияти ва ўзига нисбатан ишончга эга бўлиши керак.

2. Баҳолаш тизимини битирувчиларнинг касбий натижалари билан мослаштириш

Олий таълим муассасалари битирувчилари қаерда ишлашларини билиб олинг. Қандай ишларни амалга ошириши кераклигини таҳлил қилинг ва керак бўлганда, билим ва кўникмаларни баҳолаш тизими билан мослаштиринг. Мисол учун, агар сизнинг баҳолаш тизимингиз қоғоз ёки электрон шаклдаги тест тўпламлари сифатида тақдим этилса, битирувчиларингиздан иш жойида мунтазам равишда фактларга асосланган билимларга мурожаат қилиш зарурати билан боғлиқ вазиятлар ҳақида сўраш фойдали бўлади. Кўпинча талабалар мавжуд баҳолаш тизимида катта ҳажмдаги ёзма материаллар тайёрлаши керак. Бу кўникма ўқишини давом эттиришни режалаштирганлар учун фойдали бўлиши мумкин, аммо барча битирувчилар билимларни баҳолашнинг ушбу ёндашувидан тенг равишда фойдаланишлари мумкин эмас, шунинг учун

битирувчилар билим ва кўникмаларини баҳолаш имконини берувчи усул ва воситаларни ишлаб чиқиш муҳимдир. Талабаларнинг турли хил кўникмаларини, жумладан ўзлаштирилган билимларни амалда қўллаш, шунингдек танқидий ва таҳлилий фикрлаш, муаммони ҳал қилиш, ўз вақтини самарали бошқариш ва келажақда иш берувчилар учун зарур бўлган бошқа кўплаб кўникмаларни кўрсатиш имконини берувчи баҳолаш тизимини ишлаб чиқинг. Ихтисосликдан келиб чиққан ҳолда баҳолашнинг бундай шакллари мисол сифатида кейс-стади, лойиҳа ишлари, ишлаб чиқариш амалиёти, аниқ иш вазиятлари ва бошқалар бўлиши мумкин. Талабаларни ўз-ўзини, бошқа талабалар томонидан баҳолаш шакллари билан боғлиқ баҳолаш мезонларини ишлаб чиқишга жалб қилиш керак. Бу олий таълим муассасаларига талабаларда ўқиш ва ўнинг натижалари учун ўзларининг масъулиятини оширишга ёрдам беради. Шу билан бирга, амалий кўникмаларга баҳо беришни курснинг бошидан жорий этиш муҳим аҳамият касб этади.

3. Талабалар билан уларни ишга жойлашиш имкониятларини муҳокама қилинг

Тез ривожланаётган технологиялар ва ахборотлар даврида меҳнат бозори мунтазам ўзгариб боради ва янги имкониятлар доимо пайдо бўлади. Ўқув режасини ва ўқитиш усуллари тўғри мувофиқлаштириш учун меҳнат бозоридан диомий равишда хабардор бўлиб туриш

муҳимдир. Ушбу маълумотларни талабалар билан доимо ўртоқлашинг ва уларни ишга жойлашиш имкониятлари ҳақида ўйланг. Талабаларни меҳнат бозорига яхшироқ тайёргарлик кўриши учун бу масалаларни кенг ва очиқ муҳокама қилиш керак. Талабалар қаерга ишга боришлари ҳақида ҳақиқий тасаввурга эга бўлишлари керак ва қандай ишларни амалга оширишларини англашлари лозим. Талабалар билан бутун ўқув йилида ишга жойлашиш имкониятлари ҳақида суҳбатлар ўтказиш зарур.

4. Талабаларга амалиёт орқали тажриба орттириш имкониятларни яратиш.

Талабаларнинг ишга жойлашиш қобилиятлари анъанавий академик кўникмалар билан бир қаторда аниқ амалий вазиятлар билан узвий боғлиқ ҳолда шаклланади ва ривожланади. Шунга кўра, Сиз ўқув дастурингиздаги ишлаб чиқариш амалиётини стажировка, ишлаб чиқаришга саёҳат (кўчма машғулотлар), касбий маҳорат мактаблари, тадбиркорлик ташаббуслари ва ҳоказо шаклларда амалга оширишингиз мумкин. Талабаларга ўзларининг таълим тажрибаларини иш тажрибаси орқали оптималлаштириш, амалиёт ва стажировка ўташ имконияти учун етарли шарт-шароитни яратиш лозим.

5. Иш берувчиларни ўқув жараёнига жалб қилинг

Иш берувчиларни ўқув дастурлари, билим ва кўникмаларини баҳолаш тизимини ишлаб чиқишга жалб қилинг, улардан талабалар ушбу билим ва кўникмаларни иш жойида қачон ва қай тарзда қўллашлари ҳақида тақриз беришларини сўранг. Иш берувчиларни битирув иши/магистрлик диссертация ишларини ҳимоя қилиш, лойиҳа тавсияларини баҳолаш жараёнларига таклиф қилинг. ОТМнинг ишлаб чиқариш билан ҳамкорлик алоқаларини яхшилаш учун иш берувчилар билан мунтазам учрашувлар ташкил этиш ва ҳар икки томоннинг тегишли жойлардаги ўзгаришлардан хабардор бўлишлари учун муҳокамалар ўтказиш фойдали ҳисобланади. Бундан ташқари, иш берувчиларни келгусидаги иш ва бурчларига

оид саволларига жавоб бериш учун талабалар билан учрашувларга мунтазам таклиф этинг.

6. Битирувчиларни ўқув жараёнига жалб қилиш

ОТМ битирувчилари билан доимий алоқада бўлинг. Уларни ўз иш тажрибалари билан ўртоқлашишлари учун олий таълим муассасасига таклиф қилинг. Бундан ташқари, бундай учрашувлар онлайн форум шаклида ўтказилиши мумкин. Учрашув олдиндан талабалар битирувчиларга улар

қизиққан мавзуда олдиндан савол тайёрлашлари мумкин. Битирувчилардан очиқ ва холис бўлиб саволларга жавоб беришларини сўранг. Муваффақият ёки муваффақиятсизликлар, битирувчилар томонидан ёзилган ва улар томонидан тақдим этилган амалий маслаҳатлар, талабаларнинг иш қобилиятини ривожлантиришнинг муҳимлиги тўғрисида хабардорлигини оширишга ва уларни кўпроқ иштиёқини оширишга ёрдам беради.

ОЛИЙ ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИДА ТАЪЛИМ СИФАТИНИ БАҲОЛАШ ВА НАЗОРАТ ҚИЛИШ БЎЙИЧА ТАВСИЯЛАР

Таълим сифати жаҳон миқёсида рақобатбардош бўлган тадқиқот натижаларига эришиш мақсадида ўқув жараёнини баҳолаш ҳамда ўз ривожланиш стратегиясини оптимал равишда режалаштириш учун унинг натижаларига баҳо беришни ўз ичига олади.

Бошқа элементларни инкор этмаган ҳолда таълим жараёни ва уни самарали ташкил қилиш таълимнинг асосий элементи ҳисобланади. Шундай қилиб, олий таълим муассасаси фаолиятини баҳолашда муҳим эътибор амалдаги жараёнлар доирасидаги ўқув жараёни (илмий, таълим-тарбия фаолияти, уни бошқариш ва ташкил қилиш, ўқув технологиялари ва шу кабилар) сифатини баҳолашга қаратилади.

Таълим муассасалари оммалашган ва стратегик бошқарувнинг таркибий қисми бўлган сифатни таъминлашга қаратилган сиёсатни юритишлари лозим. Маҳаллий манфаатдор томонлар ташқи манфаатдор томонлар иштирокида тегишли тузилмалар ва жараёнлар орқали бу каби сиёсатни ишлаб чиқишлари ва жорий этишлари керак.

Таълим сифатини таъминлаш сиёсати ва жараёнлар олий таълим муассасаларида узлуксиз равишда такомиллаштириш циклини яратадиган ва муассаса ҳисоботини тайёрлашга кўмаклашадиган сифатни таъминлашнинг яхлит тизимининг асосий

элементлари ҳисобланади. Бу тизим сифат маданиятини ривожлантиришни таъминлайди ва бунда барча маҳаллий манфаатдор томонлар сифатни таъминлаш ва ташкиллаштиришнинг барча босқичларида сифатни таъминлаш ишида қатнашиш вазифаларини ўз зиммаларига олишлари лозим. Ушбу вазифани бажаришни енгиллаштириш учун таълим сифати сиёсати юқори мақомга эга бўлиши ва барча учун очиқ бўлиши талаб этилади. Сифатни таъминлаш сиёсати илмий тадқиқот ва ўқитиш ўртасидаги муносабатларни акс эттира олса ҳамда муассаса ўз фаолиятини олиб борадиган миллий контекст, институционал контекст ва стратегик ёндашувни инобатга оладиган бўлса янада самаралироқ бўлади. Бу каби таълим сифати сиёсати қуйидагиларни қўллаб-қувватлайди:

- ✓ Сифатни таъминлаш тизимини ташкил қилиш;
- ✓ Сифат соҳасида муайян мажбуриятларни ўз зиммасига оладиган кафедралар, мактаблар, факультетлар ва бошқа ташкилий тузилмалар, шунингдек муассаса раҳбарияти, ходимлар ва талабалар;
- ✓ методик таъминот;
- ✓ сифатни таъминлашга ташқи манфаатдор томонларни жалб қилиш.

Илмий тадқиқотлар ва бошқарув тизими сифатини баҳолашнинг мақсади рақобатбардош таълим, шунингдек узлуксиз таълимни ривожлантириш мақсадида университет ресурсларининг (илмий кадрлар, инфраструктура, молиявий ресурслар) тўғри режалаштирилиши ва жойлаштирилишини таъминлашдан иборат.

Таълим сифати олий таълим муассасасида амалга ошириладиган таълим жараёнининг мослигини таснифловчи таълим параметрларининг таълим принциплари (тамойиллари) ва ривожлантириш стратегияси билан умумийлигини очиб беради.

Ўқитиш сифати таълим жараёнининг таълим мақсадларига мослигини акс эттирувчи ҳолатни англатади.

Сифат кўрсаткичлари олий таълим муассасасининг сифат талабларига эришганлик даражасини таснифловчи маълумот birlikлари (статистик маълумотлар, мурожаатлар) ҳисобланади.

Сифатни баҳолаш соҳалари ва кўрсаткичлари:

№	Сифатни баҳолаш соҳалари	Сифатни баҳолаш кўрсаткичлари
1.	<p>Ўқув дастурлари олий таълим муассасаларида дарс беришнинг асосини ташкил этади. Улар талабаларнинг билим ва кўникмаларини ошириш, шунингдек уларнинг шахсий ривожланиши ва келгусидаги фаолиятида қўлланилиши мумкин. Шахсга йўналтирилган ўрганиш ва ўқитиш талабаларнинг мотивациясини рағбатлантириш, ўз фикрини ифодалаш ва таълим жараёнидаги фаол иштирокини таъминлашда муҳим роль ўйнайди. Бу ўқув дастурларини пухта ишлаб чиқиш ва жорий этиш ҳамда натижаларни баҳолашни англатади.</p> <p><i>(Олий таълим доирасида Европа ҳудудида сифатни таъминлаш бўйича стандартлар ва тавсиялар, http://www.enqa.eu/wp-content/uploads/2015/11/ESG_2015.pdf)</i></p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) Ўқув дастурларининг мақсади ва ўқитиш натижаларининг аниқлиги ва очиқлиги. 2) Таълим мазмунининг давлат стандартлари ва бошқа норматив актлар (меъёрий ҳужжатлар) га мослиги. 3) Ўқув дастурларини ишлаб чиқиш, бошқариш ва амалга оширишда изчиллик принципларига амал қилиш, яъни талабалар, ўқитувчилар ва иш берувчиларни дастурларни ишлаб чиқиш ва сифатини баҳолаш жараёнига жалб қилиш. 4) Ўқув дастурини методологик (шунингдек курсни ўрганиш дастури ва тематик режалар жадвали), ахборот, моддий-техник жиҳатдан қўллаб-қувватланишини таъминлаш. 5) Ўқув дастурлари сифатини ҳар йили баҳолаб бориш, улардаги заиф ва кучли томонларни ўрганиш, такомиллашириш мақсадида улардаги ўзгаришлар, имкониятлар ва ривожлантириш масалаларини муҳокама қилиш
2.	<p>Академик персонал сифати</p> <p>Талабаларда юқори сифатли тажрибани шакллантириш ҳамда билим, кўникма ва малакаларни эгаллаш имконини яратишда ўқитувчининг роли муҳим аҳамиятга эга. Талабалар жамоасини диверсификация қилиш ва натижаларни ўрганишга кўпроқ эътибор қаратиш шахсга йўналтирилган таълим ва ўқитишни талаб этади, ўз навбатида, педагогнинг роли ҳам ўзгаради. Олий таълим муассасалари ўз кадрлари сифати, шунингдек уларга ўз вазифаларини самарали тарзда бажаришлари учун қулай шароитларни яратиш бўйича асосий масъулиятни ўз зиммасига олади.</p> <p><i>(Олий таълим доирасида Европа ҳудудида сифатни таъминлаш бўйича стандартлар ва тавсиялар, http://www.enqa.eu/wp-content/uploads/2015/11/ESG_2015.pdf)</i></p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) Фоиздаги фан докторлари нисбати 2) Касбий ва илмий соҳадаги тажрибаси 3) Педагогик маҳорат, бошқа малака ошириш курсларида ўқиш 4) Илмий мақолалар 5) Илмий ихтиролар 6) Патентлар 7) Анжуманлардаги иштироки 8) Лойиҳаларни бошқариш ва уларда иштирок этиш 9) Бошқа олий таълим муассасалари билан ҳамкорлик 10) Хорижий талабалар билан ишлаш 11) Ўқитувчилар томонидан ишлаб чиқилган дарслик ва бошқа ўқув материаллари 12) Профессional соҳадаги фаолияти 13) Ҳудуд/вилоят/университет ривожига қўшган ҳиссаси 14) Лекторларнинг мукофотланганлиги 15) Интизом ва этика қоидаларига риоя қилиш 16) Лекторларни баҳолаш ва мотивация қилиш тизими
3.	<p>Талабалар билан ҳамкорлик даражаси сифати</p> <p>Фан дастури тўғрисидаги маълумот талабалар учун доим бўлиши лозим. Бу маълумот объектив, етарли даражада шаффоф ва жамоатчилик учун очиқ бўлиши керак.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) Мақсадли ва мотивацияга эга талабалар гуруҳини шакллантириш мақсадида ўрта махсус таълим муассасалари билан ҳамкорлик қилиш. 2) Талабалар билан ўқиш имкониятлари ва меҳнат бозори эҳтиёжларини муҳокама қилиш, ахборот дастурлари ва оммавий ахборот воситаларида мақолалар бериб бориш, меҳнат бозорлари ва очиқ эшиклар кунларини ташкил қилиш ва ш.к.

№	Сифатни баҳолаш соҳалари	Сифатни баҳолаш кўрсаткичлари
4.	<p>Битирувчилар билан ҳамкорлик сифати</p> <p>Масъулиятли қарорлар қабул қилиш учун битирувчиларнинг ютуқлари ҳақида маълумотлар бериш, шунингдек таълим дастурлари битирувчилари билан мунтазам равишда қайта алоқани йўлга қўйиш муҳимдир.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) Битирувчиларнинг ишга жойлашиши (%) учун имкониятлар яратиш; 2) Ўз ўқишини давом эттираётган битирувчилар нисбати; 3) Битирувчиларнинг рақобатбардошлиги.
5.	<p>Ўқув жараёни сифати</p> <p>Таълим муассасалари талабалар «ҳаёт цикли» нинг барча босқичларини қамраб оладиган олдиндан белгиланган ва чоп этилган қоидаларни кетма-кет қўллашлари лозим, масалан, талабалар қабули, ўзлаштириш, ютуқлари, тан олиниши ва сертификацияси. Ўз академик карьерасида муваффақиятларга эришиш учун талабаларга зарур бўлган шароитларни яратиш ва уларни қўллаб-қувватлаш талабалар, дастурлар, муассасалар ва умуман тизим учун жуда муҳимдир. Талабалар олий таълим тизими ичида ва ўртасида мобил (ҳаракатчан) бўлган ҳолатда қабул, тан олиш ва битирув тамойиллари мақсадли бўлиши ўта муҳим.</p> <p><i>(Олий таълим доирасида Европа ҳудудида сифатни таъминлаш бўйича стандартлар ва тавсиялар, http://www.enqa.eu/wp-content/uploads/2015/11/ESG_2015.pdf)</i></p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) Инновацион ўқитиш жараёнлари методи ва кутилаётган натижаларни аниқ белгилаб олиш. 2) Талабалар учун консултациялар, ўқишга бўлган қизиқишни (мотивацияни) ошириш. 3) Билим ва малакаларни баҳолашда объективлик, шунингдек ушбу натижалардан ўқув жараёнини такомиллаштиришда фойдаланиш. 4) Талабаларнинг илмий-тадқиқот ишларидаги иштироки (танланган мавзунинг долзарблиги ва унинг ўқув дастури мазмунига алоқаси), талабаларнинг илмий ишлари танлови (мукофотлар, тақдирлаш, махсус стипендиялар). 5) Халқаро ҳамкорлик, бошқа университетлар билан талабалар алмашинуви, талабаларнинг хорижда амалиёт ўташи учун имкониятлар. 6) Мобиллик дастури бўйича ўқиш натижаларининг тан олиниши. 7) Ўқув юкларини, мустақил ишларни ташкил қилиш - режа, ҳажм, экспертиза турлари ва ш.к.; консултация олиш имконияти; ахборотга кириш; ўқув курси мазмуни, ўқув курсларини жойлаштириш тузилмаси ва уларнинг узвийлиги, ўзгарувчанлиги ва янгилиги. 8) Олий таълим муассасасининг миллий ва халқаро рейтинглардаги ўрни. 9) Ишончли ва амалдаги иш берувчилар билан учрашувлар (турлари ва келиб-кетиш вақтлари) 10) Олий таълим муассасасидаги талабаларнинг ҳиссиётлари: <ol style="list-style-type: none"> a. Ўзлаштирилган билим, малака, муносабат, ижтимоий алоқалардан қониқиш; b. талабанинг ижтимоий мавқеи (ижтимоий роли) дан фойдаланиш кўлами (имкониятлар); c. педагогик жараён субъектлари (талабалар)нинг индивидуал қизиқишлари ва эҳтиёжларига ҳурмат билан қараш; d. талабанинг ўз имкониятларидан фойдаланиш ва ўз ўрнини белгилаш даражаси.
6.	<p>Ахборот манбалари (ресурслар) ва инфратузилма сифати</p> <p>Талаба ва профессор-ўқитувчиларга ўқув дастурига мос сифатли ахборот ресурслари ва инфратузилмани яратиш бериш керак.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) Таълим сифатини таъминлаш бўлимининг мавжудлиги. 2) Ўқув жараёни ахборот тизими (талабаларни рўйхатга олиш, дастурларни рўйхатга олиш, кадрларни рўйхатга олиш ва ш.к.). 3) Таълим жараёни ва илмий-тадқиқот инфратузилмасининг сифати (бинолар, хоналар, уларнинг жойлашуви, кутубхона хизматлари, ахборот олиш имконияти, Интернет, компьютерлар, барча турдаги жиҳозлар ва ш.к.). 4) Ишчи ва таълим муҳитини таснифловчи миқдорий кўрсаткичлар (битта ходим ёки талабага м² жой, ҳар бир персоналга компьютерлар ва бошқа жиҳозлар нисбати). 5) Ёрдамчи инфратузилма сифати (мехмонхона хизматлари, умумий овқатланиш жойлари хизмати, спорт маркази, маданий тадбирлар ва ш.к.).

Жамоатчиликга ўқув жараёнини бошқариш ва унинг амалга оширилиш ҳолати, шунингдек мунтазам равишдаги ташқи таълим сифа-

тини баҳолаш натижалари ҳақидаги маълумот бериш таълим жараёнини ташкил қилиш ва таълим сифатини таъминлашнинг зарурий шартларидан ҳисобланади.

Олий таълим муассасаси фаолияти ҳақидаги маълумотлар ўқиётган ва бўлғуси талабалар, битирувчилар, бошқа манфаатдор томонлар ва жамоатчилик учун фойдалидир. Шундай қилиб, муассасалар ўз фаолияти, шу билан бирга ўзлари таклиф этаётган дастурлар ва улар бўйича танлов мезонлари, бу дастурлар бўйича эришилиши кутилаётган натижалар, бериладиган квалификациялар, ўқитиш, ўқиш ва баҳолаш жараёни, ўтиш баллари ва ўз талабалари учун яратилган таҳсил олиш имкониятлари, битирувчиларнинг ишга жойлаштирилиши ҳақидаги маълумотларни беради.

Жамоатчилик ва турли мақсадли гуруҳларга маълумот беришнинг бир неча йўллари мавжуд:

- 1) бўлғуси талабалар;
- 2) таҳсил олаётган талабалар;
- 3) бўлғуси ва фаолият юритаётган иш бевурувчилар;
- 4) давлат органлари;
- 5) ва бошқалар.

Сифатни таъминлаш мақсадида жамоатчиликда объектив ва тўлиқ маълумот бўлишини таъминлаш муҳимдир, масалан, веб саҳифалар ва бошқа манбаларда.

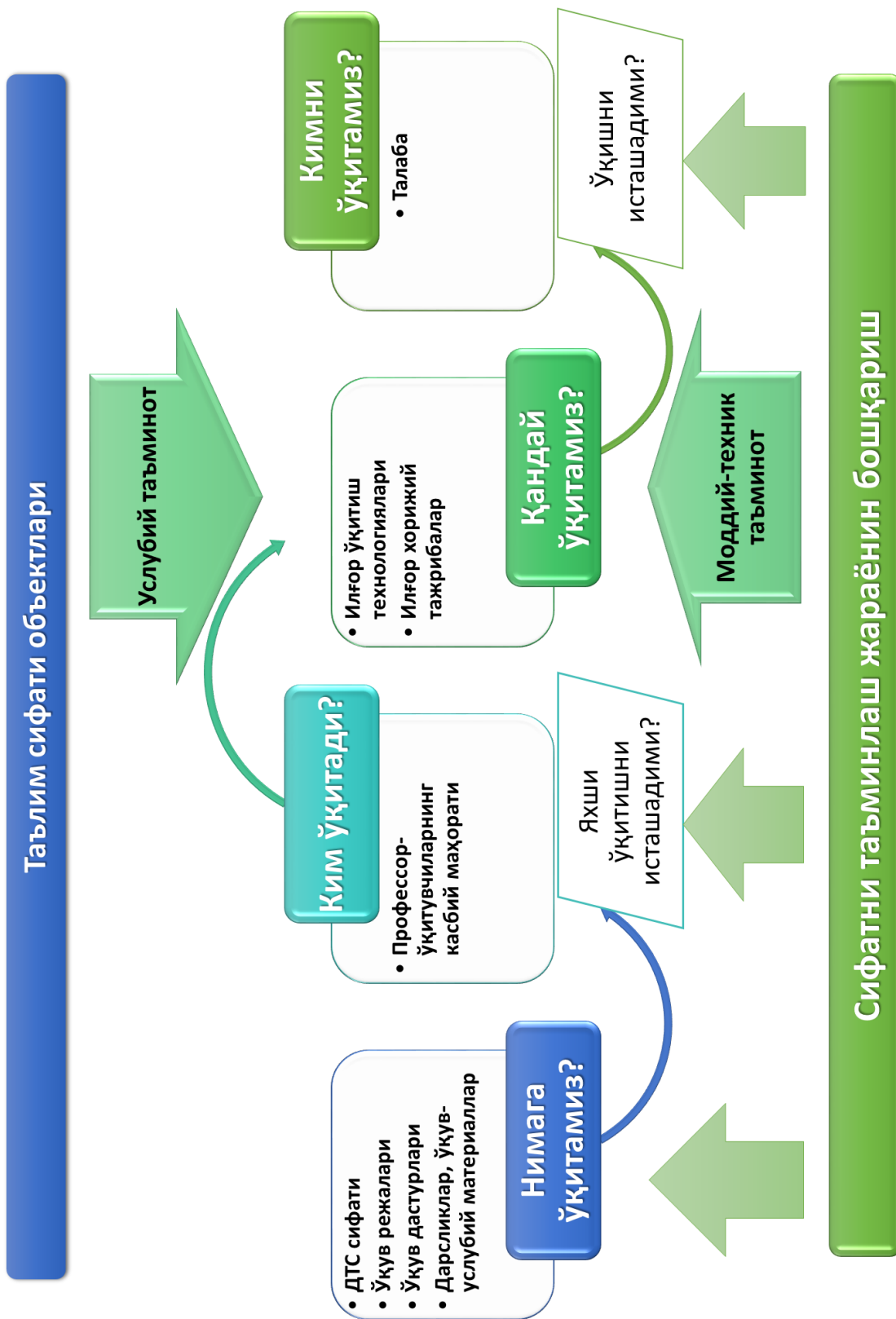
Турли шакллардаги ташқи сифат назорати жараёнида таълим муассасалари ички сифат назоратининг самарадорлигини текширилиши, кўрсаткичларни яхшилиш учун катализатор сифатида фойдаланиш ҳамда таълим

муассасаларига янги истиқболларни таклиф этиш мумкин. Унда таълим сифатига ташкилотлар ва жамоатчиликни ишонтириш учун керак бўладиган маълумот бўлади. Таълим муассасалари, тегишли ҳолатларда, ўзлари фаолият олиб бораётган ҳуқуқий меъёрлар талабларини инобатга олувчи циклик ташқи сифат назоратида иштирок этади. Шу сабабли, тузилмаси (структураси)га қараб бу каби ташқи сифат назорати турли шаклларда бўлиши ва турли ташкилий даражада (масалан, дастурлар, факультет ёки олий таълим муассасаси) бўлиши мумкин. Сифат назорати узлуксиз жараён дидир, у ташқи қайта алоқа ёки ҳисобот ёки таълим муассасасидаги келгусидаги жараёнлар билан якунига етмайди. Шунинг учун муассаса сўнгги ташқи сифат назоратидан кейин эришилган натижани келгусидаги назоратга тайёргарлик кўриш вақтида инобатга олишга ҳаракат қилиши лозим.

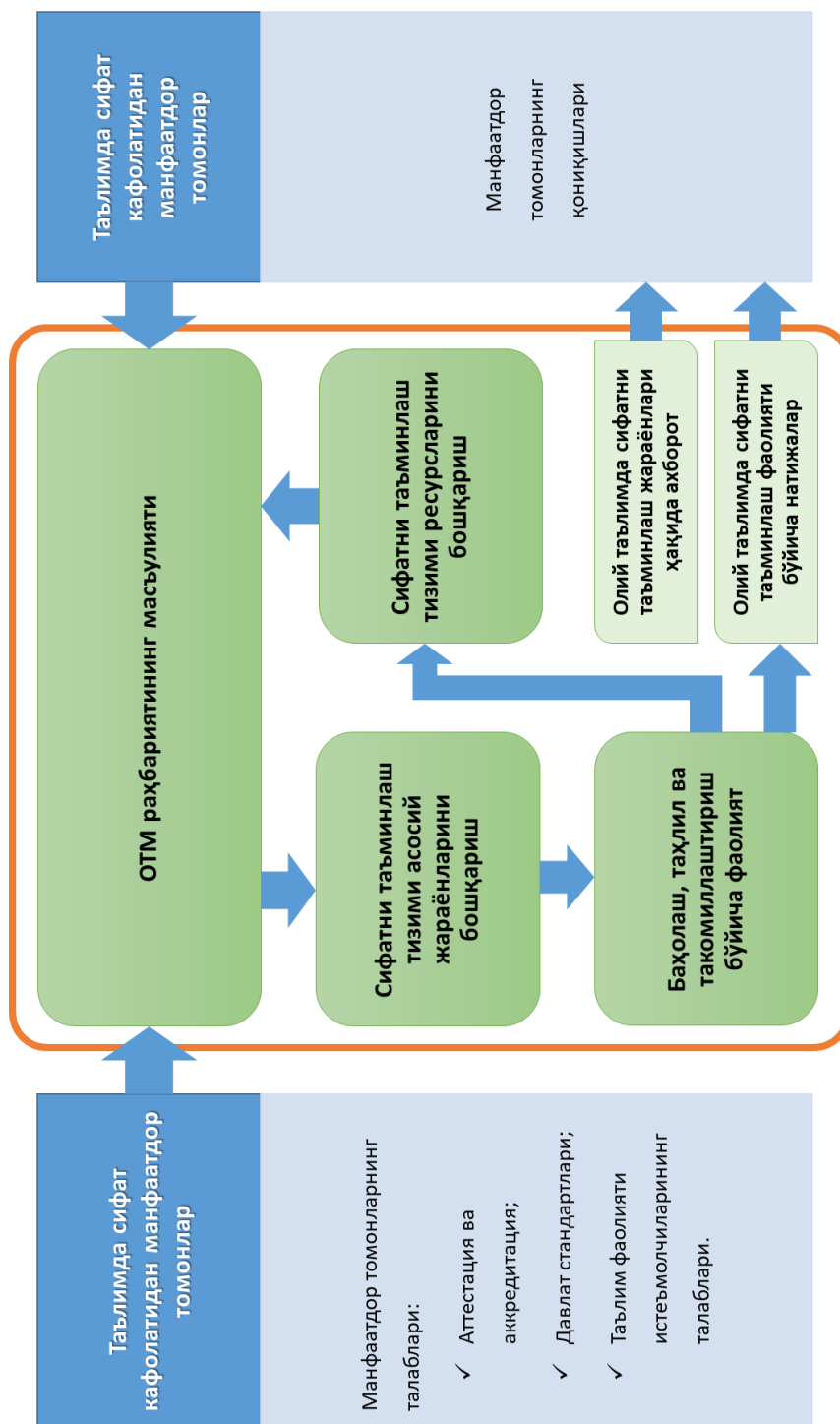
Ташқи сифатни баҳолаш таълим секторининг масъулияти ҳисобланади. Энг муҳим жиҳатлар (аспектлар)дан бири сифатни баҳолаш вазифасини таълим сиёсатини амалга ошириш вазифасидан ажратиб олишдир. Умумжаҳон тармоғида ахборот тарқатиш маҳаллий олий таълим муассасалари учун халқаро даражага чиқиш ва нафақат миллий, балки жаҳон олий таълим ҳудудида рақобат қилиш имконини беради. Натижада, олий таълим муассасалари мақсади ва халқаро даражада баҳоланиши муқаррар бўлиб қолади, бу эса шубҳасиз таълим сифатини оширишга ёрдам беради.

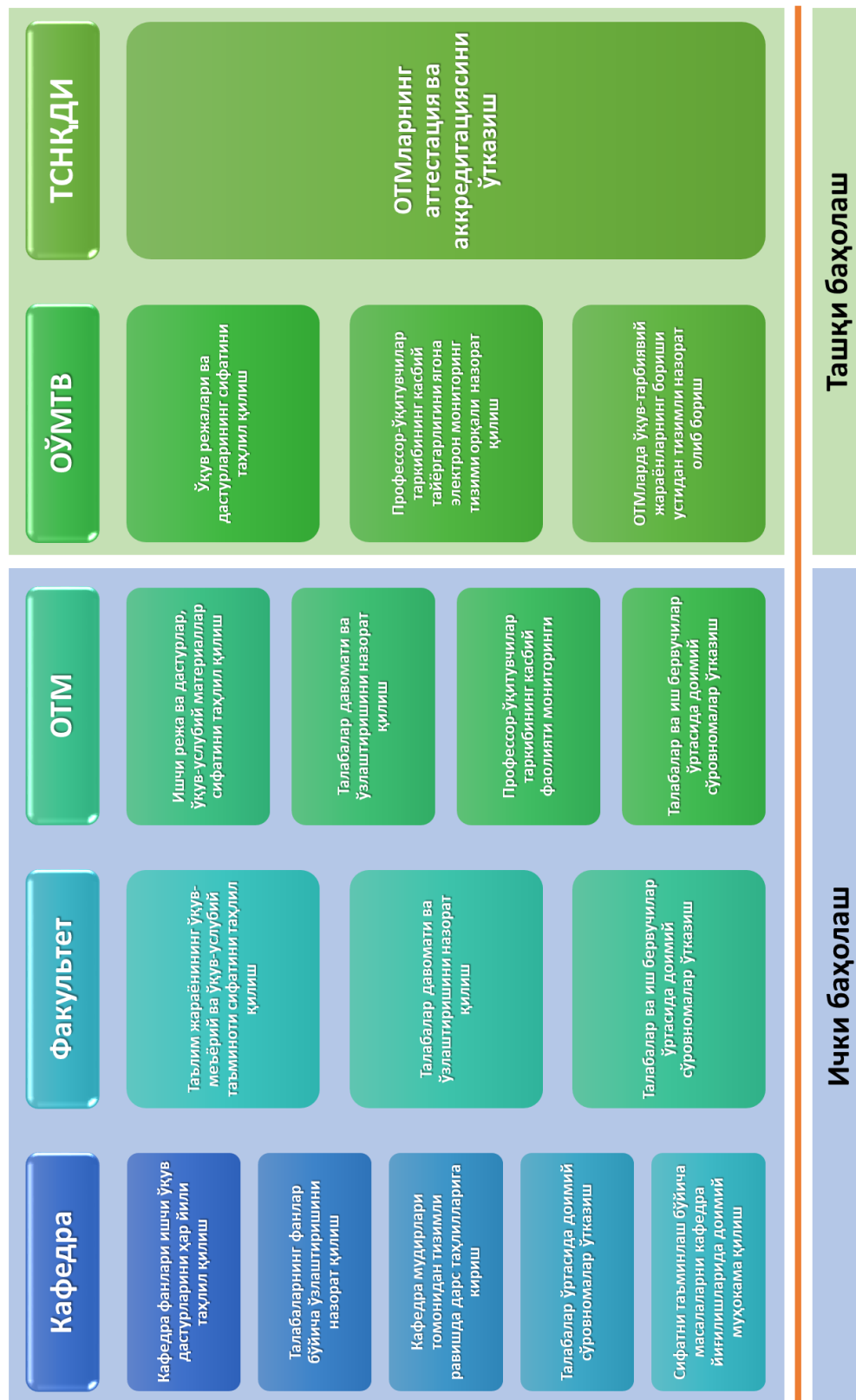
Олий таълим муассасаларида таълим сифатини таъминлаш модели

Олий таълим сифатини таъминловчи ташкилий тузилмаларнинг функционал вазифалари

Кафедра	Факультет	ОТМ	Вазирлик	ТСНҚДИ
<ul style="list-style-type: none"> • Ҳуқуқ дастурларига мувофиқ тарзда ўқув жараёнининг сифатини таъминлаш; • Кафедрага тегишли фанлар бўйича ахборот таъминотини яратиш; • Педагог кадрларнинг тайёрловчи сифатини таъминлаш; • Ҳуқуқ лаборатория, таълимнинг техник воситаларининг ишлашини таъминлаш; • Талабаларнинг ўзлаштириш даражасини мониторингини ташкил қилиш; • Кураторлик тизими орқали маънавий-маърифий тадбирларни ташкил қилиш; • Хорижий илғор тажрибаларни жорий қилиш; • Таълимнинг илғор технологияларни тadbқиқ қилиш ва жорий қилиш бўйича чора-тадбирларни ташкил қилиш; • Талабаларнинг илмий фаолиятига раҳбарлик қилиш. 	<ul style="list-style-type: none"> • Давлат таълим стандартларига мувофиқ тарзда ўқув жараёнининг сифатини таъминлаш; • Ишчи ўқув режалар асосида ўқув жараёнининг сифатли ташкил қилинишини таъминлаш; • Таълим йўналишлари бўйича ўқув жараёнининг сифатли ахборот таъминотини яратиш; • Таълим йўналишлари бўйича сифатли моддий-техник базани яратиш; • Педагог кадрларнинг ўзаро даражасига киришини таъминлаш; • Сифатни таъминлаш жараёнига иш бевуручиларни тизимли тарзда жалб этиш; • Талабаларнинг мустaqил фаолияти учун шароитларни яратиб бериш; • Маънавий-маърифий ишларни тизимли тарзда ташкил қилиш; • Етqакчи хорижий ОТМлар билан халқаро ҳамкорликни йўлга қўйиш; • Талабалар давомати ва ўзлаштиришини назорат қилишни ташкил қилиш; • Илмий ишларни режалаштириш, ташкил қилиш ва доимий тарзда тақомиллаштириш; • Профессор-ўқитувчиларнинг шахсий иш режаларининг бажарилишини ташкил қилиш ва назорат қилиш. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ишчи ўқув режалар ва дастурларнинг Давлат таълим стандартларига мувофиқлиги таъминлаш; • Таълим йўналишларини ахборот ва услубий таъминоти; • Профессор-ўқитувчиларни жалб қилиш ва уларнинг фаолиятини ташкил қилиш; • ОТМнинг моддий-техник, молиявий таъминотини ташкил қилиш; • Талабаларнинг эhtiёжларига мос тарзда таълим-тарбия жараёнини таъминлаш; • Таълим сифатини доимий тарзда баҳолаш; • Етqакчи хорижий ОТМлар билан халқаро ҳамкорликни йўлга қўйиш; • Талабалар давомати ва ўзлаштиришини назорат қилишни ташкил қилиш; • Иш бевуручилар билан ишлаш тизимини ташкил қилиш; • Иш бевуручилар томонидан битирувчиларнинг сифатига бўлган талабни ўрганиш; • Сифатни режалаштириш, бошқариш, таъминлаш, тақомиллаштириш, баҳолаш; • Сифат таъминлаш тизимини режалаштириш ва тadbқиқ этиш; • Таълим, фан ва ишлаб чиқариш интеграциясини таъминлаш; • Сифатни таъминлаш маданиятини шакллантириш; • Сифатни таъминлаш жараёнининг мониторингини ташкил қилиш. 	<ul style="list-style-type: none"> • Олий таълим сифатининг назоратини таъминлашни ва текширишларни ташкил қилиш; • Олий таълим муассасаларининг аттестацияларини ва давлат аккредитацияларини ташкил қилиш ва ўтказиш; • Кадрлар тайёрлаш сифатининг мониторинг тизимини ишлаб чиқиш ва амалга ошириш; • Тахлиллар асосида олий таълим сифатини баҳолаш; • ОТМларда сифат таъминоти масалаларига оид эксперт хулосаларини тизимли тарзда тайёрлаш; 	

Олий таълимда сифатни таъминлаш жараёнлари мониторинги тузилмаси

ХУЛОСА

Юқорида зикр этилган фикрларни хулосалаб, шуни айтиш мумкинки Европа Комиссияси Эрасмус+ дастурининг «IMEP: “Ўзбекистонда олий таълим жараёнларини модернизациялаш ва халқаролаштириш» лойиҳаси доирасида ишлаб чиқилган тавсиялар замонавий таълим стандартларининг махсус талабларини ўзида акс эттиради ва Ўзбекистон Олий таълим тизимининг турли хил эҳтиёжларини қондиради. Мазкур лойиҳа олий таълим муассасаларини модернизациялаштириш жараёнлари, узлуксиз малака оширишни ташкил этиш, талабалар ва иш берувчиларнинг таълим сифатини таъминлаш мақсадида ўқитиш ва ўрганиш жараёнларида иштироки каби жабҳаларга ўзининг катта ҳиссасини қўшиб келган. Аниқроқ қилиб айтганда, юқорида таъкидланган масалаларга доир интеграция ва глобал ёндашув таклиф этилаётган лойиҳанинг асосий мақсадларидан ҳисобланади. Бундан ташқари, IMEP лойиҳаси тавсиялари дунё бўйлаб замонавий олий таълим тизимига интеграциялашувнинг аҳамиятини кўрсатиб берадиган инновацион ғоялар билан таъминлайди.

IMEP лойиҳаси доирасида олий таълим профессор-ўқитувчиларининг узлуксиз малакасини ошириш тренинг курслари ҳамкор олий таълим муассасаларида муваффақиятли ташкил этиб келинган. Ўзбекистон Республикаси олий таълим муассасалари таълим сифати ва таъминоти борасида ишлаб чиқилган тавсияларни амалиётда қўллашдан манфаатдор бўлади деган умиддамиз.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

**Internationalisation and Modernisation of Education and Processes in the
Higher Education of Uzbekistan/ IMEP
561624-EPP-1-2015-1-UK-EPPKA2-CBHE-SP - ERASMUS+ CBHE**

INTRODUCTION

IMEP project represents and address the diverse needs and specific requirements of the HE of Uzbekistan and contributes to modernising HE processes, integrating CPD, Quality Enhancement and engagement of students and employers in teaching and learning. This integration and holistic approach in addressing the issues in the HE is in the centre of the proposed project and represents its innovative character.

The intention of the project was to go beyond the HE and through the CPD programmes, training for teachers and run pilot CPD training in partner universities and established the preferred approach in CPD training and roll it out at the national level.

Another concrete objective related to development of recommendations which will ensure consistency of Quality Assurance across all subject areas through implementation of new quality enhancement procedures which will enable the HEIs to raise the quality of teaching and learning and raise standards of training across the country.

The Guidelines for Student Engagement address the national priorities, and students will benefit from their direct involvement in various areas, e.g. curriculum development, quality assurance and enhancement procedures. It will make the training fit-for-purpose and up-to-date and bring in new exciting developments in the HE of the country.

Another important objective of the project is the development of Guidelines for Employer engagement which contribute to modernising HE schemes in Uzbekistan, integrating entrepreneurial spirit and practice into teaching and learning. With the goal of improving conditions for quality growth and jobs, the project will stimulate the university-enterprise cooperation culture by promoting good practices for setting internal interfaces in universities, creation of capacities of human resources, promoting coherent information and communication strategies between universities and local and national businesses.

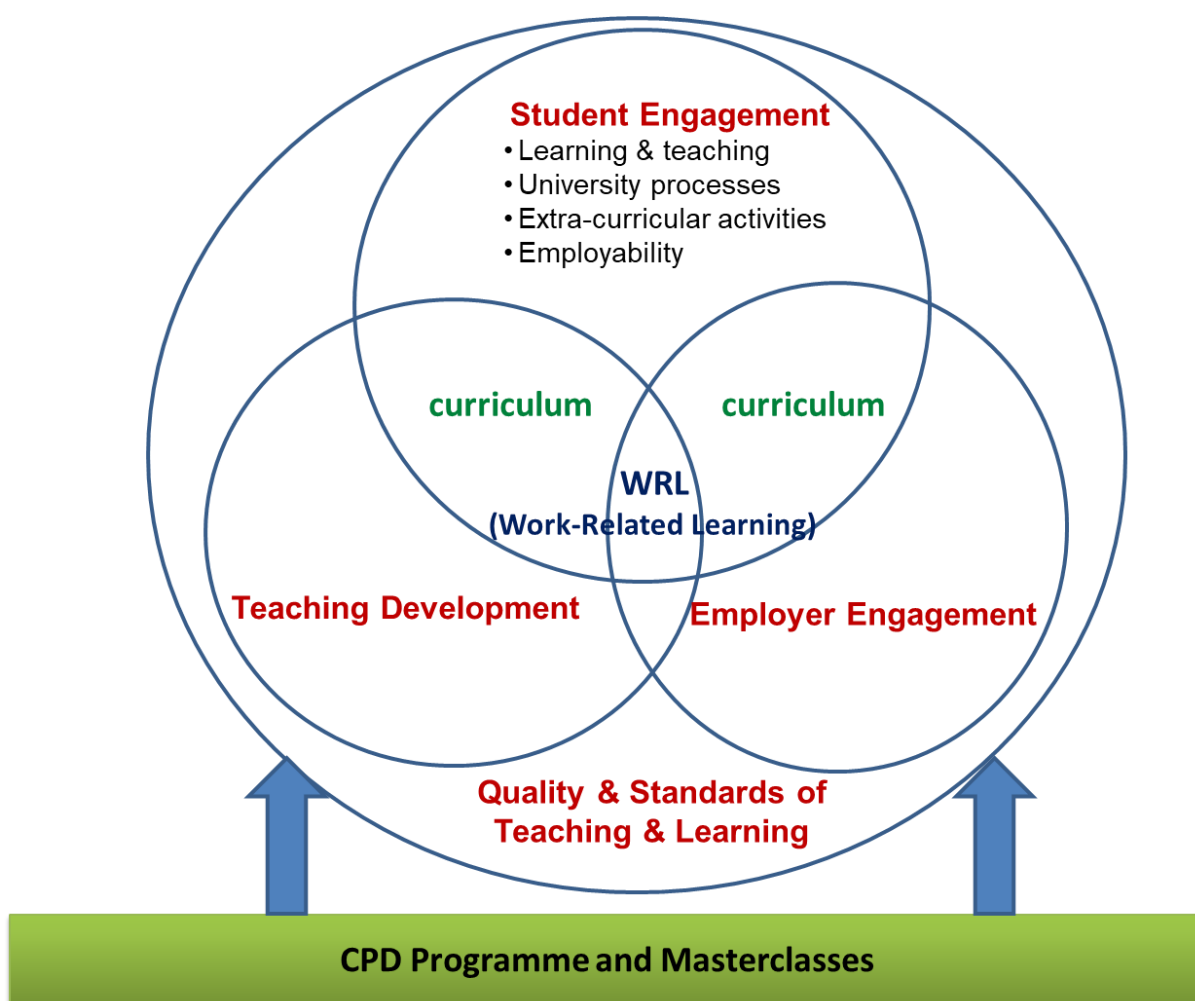
All participating institutions complemented each other and this helped multiply the effects of the outcomes at the national level. The participation of the Ministry of Higher and Secondary Specialised Education and Head Scientific and Methodological Center enabled smooth implementation of our achievements.

Thank you very much for all partners for successful cooperation!

Project manager

**DR.,prof. Velta Lubkina
Rezekne Academy of Technologies,
LATVIA**

GUIDELINES MAP

CONTINUOUS PROFESSIONAL DEVELOPMENT FOR TEACHERS OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

This guidebook indicates the opportunities for: the further improvement of professional development system, the full realisation of re-training and professional development forms indirectly through the implementation of innovative, cutting-edge pedagogical and information-communication technologies in the learning processes by studying advanced foreign expertise, the use of alternative forms of in-service training based on the improvement of diversified continuous professional development processes taking into account the results of teachers' scientific and pedagogical activities.

The Regulation "On the organization of continuing professional development of pedagogical staff of higher education institutions" includes such concepts as electronic portfolio, distance learning, independent training, alternative training and continuous training. Thus, the Guidebook for the Continuing Professional Development of Higher Education Institutions (HEIs) of the Republic of Uzbekistan includes suggestions and recommendations for the organisation of the electronic portfolio and continuing professional development of teachers at higher education institutions.

The goals and objectives of the organization of continuing professional development of pedagogical staff of higher educational institutions (HEIs)

Continuing professional development is a multidimensional system that allows teachers

to continuously improve their professional skills in line with modern requirements.

The main goal of the continuing professional development system is to encourage the development of independent self-employed and professional skills, based on the capacities and willingness of the teaching staff, through the full implementation of direct and indirect forms of professional development.

The tasks for organization of continuous professional development:

- develop mechanisms for continuous development and improvement of professional skills and competence of pedagogical staff of higher educational institutions;
- constantly improve the curriculum and programmes of the professional development courses introducing advanced overseas experience in the educational process;
- ensure the full implementation and monitoring of the alternative forms of professional development related to professional activity;
- organise varied continuous training and identification of independent activities for the satisfaction of professional needs;
- provide the integration of education, science and production, determine the requirements for the competence and quality of the teaching staff.

This process should be organized at higher education institutions, ie within each department. Each teacher has the capacity to continuously improve the quality of teaching at their own preference and at the discretion of the faculty, and this process is carried out continuously with the distribution of 3 academic years. Continuing professional development goals should be based on specific results and personal goals. Continuing professional development will make full use of this opportunity only after realizing that the

pedagogical staff is able to demonstrate the accomplishments they have made.

Responsibilities of agencies in-charge for the organization of teachers' continuing professional development in higher education institutions

Higher education institutions:

Professional development is a well-planned and continuing process, and the role of the heads of departments is crucial in constructing this process. The heads of departments are responsible for determining the knowledge and skills indispensable for teachers' staff; organizing and managing the continuing professional development. In this process, the heads of departments should also take responsibility for the support of teachers.

The heads of departments are responsible for approving the continuing professional development plan of the teaching staff and controlling the fulfillment of planned tasks. Thus, the heads of departments should create the necessary conditions for the organization of continuing professional development and control over the proper distribution the teaching staff' time.

Heads of the department:

- Arrange for independently professionally developing pedagogical personnel each academic year to include information about their activities into the electronic portfolio on the platform of the Head Scientific-Methodological Center, and define the forecast parameters of the terms and forms of studying in the training and retraining courses;

- govern systematic analysis of pedagogical personnel according to the results of the electronic portfolio, and takes into account these results in their rating at the end of each academic year;

- conduct the internal monitoring of teaching staff' continuing professional development and evaluates the results of the monitoring as one of the main criteria in the competitions held.

Stages of the process of continuing professional development of pedagogical staff at higher education institutions and pedagogical staff' tasks:

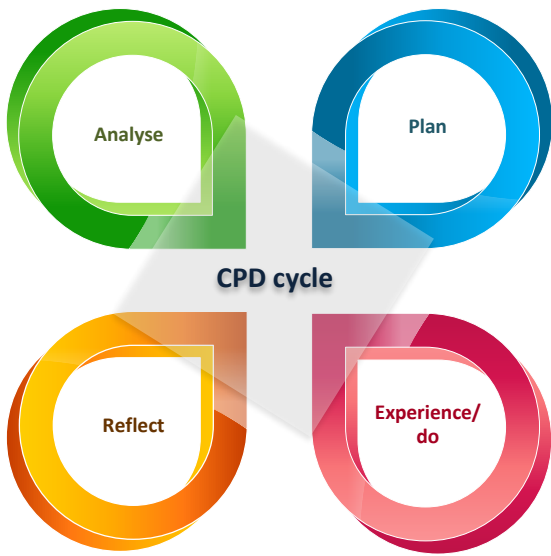
This process takes three years (each academic year), and teachers personally post the information of their activities of the independent professional development in the electronic portfolio for the last three years and results are recorded in the electronic monitoring system.

The evaluation of the teaching staff of the independent training is carried out in accordance with the "Criteria for Assessment of the Self-Improvement of Higher Education Institutions of Teachers' Qualifications".

- Participation in or exemption from at the retraining and teacher training courses under the annual retraining and teacher training programme for teaching staff is directly related to the results of the last three year continuing professional development. Having continuing professional development up to three years, posting the achievements in the e-portfolios, and gaining 86-100 points, teachers have the opportunity to take the final test This control is organized online. Teachers, who scored 86-100 points from the final test, are exempted from the retraining and teacher training courses under the annual retraining and teacher training programme and given them a state qualification certificate. In case teachers cannot gain the assigned results, they are recruited on repeated courses.

Mechanism of continuing professional development

The above mentioned CPD cycle is suggested for measuring achievements:

Teachers are recommended to work with at least one other colleague at all times through this process.

At the end of each phase teachers are asked to reflect on their learning and post their reflection in their E-portfolio. This process helps teachers to be reflective that guarantees the effectiveness of this guidebook.

1. Analysis of CPD needs

Teachers should respond to the questions given in the table in order to identify and plan aims, and define long-term goals within the framework of continuing professional development.

Questions for setting goals	Setting goals
Where am I now? Assess your current skills	
Where would I like to see myself in two, five, ten years?	
How will I achieve my goals?	
What actions do I need to take? Identify appropriate learning activity (clarifying resources required) You have to think carefully about a number of questions when deciding each activity. Is it realistic? Can we do it well? Will it have a big impact on student behaviour or achievement? Can I afford it? Is it urgent at this time?	
Who or what can help me with this?	
What will measure my achievement?	

2. Planning CPD:

When teachers have analyzed their CPD needs, they should fill in the chart. This will help them to think about their CPD needs.

It is considered as ready to offer a three-year continuous training plan after identifying ways, trends and mechanisms of independent training.

The following table should be included in the electronic portfolio. Based on this table, the types of professional development can be upgraded within 3 years. Teachers include the items of the continuing professional development into their individual work plan for the academic year.

Action plan	When will it start and finish?	Expected results	Report of the activity
Participate in professional development exchange programmes	2020	Develop professional in the field of expertise, share the experience with the colleagues	Name of the course: Timeframe of the course: Specialty: Aim: Novelty: Gained results: Plans for future:

Continuing professional development includes the following forms:

№	Forms of independent professional development	Performance Evaluation Principles
I. Independent professional development according to Specialty		
1.	Conducting open lessons and master classes	At least 2 master classes per academic year At least 2 open lessons per academic year
2.	Working with talented students	Winning prizes at students' Olympiads at the national and international level, sports competitions, art contests and exhibitions
3.	Making presentations of articles at scientific conferences	Local/international
4.	Publishing articles in scientific journals	Separately for each scientific article
5.	Taking part in exhibitions and contests	Local/international
6.	Taking part in scientific projects	International projects; projects within state scientific-technic programmes: as a project leader; as a project member. economic agreement: as a manager; a member.
7.	Publishing articles in international (Impact-Factor) publications	For each article published in scientific journals with high rating included in the International Database or scientific journals with "Impact Factor"
8.	Authorship for inventions, rationalization proposals, innovative developments or processings	invention (patent); rationalization proposal; authorship of innovative developments
9.	Preparation and publication of monograph	individual authorship; co-authorship
10.	Preparation and publication of textbooks, manuals, methodological manuals	Textbook; manuals; methodological manual.
11.	supervising the PhD nominee whose dissertations was defended in order to obtain a PhD degree	For defended dissertation within 3 years
II. Alternative forms of professional development		
12.	Preparation and publication of textbooks or manuals within the last 3 years individually	
13.	Supervising at least 1 DSc nominee or 2 PhD nominees whose dissertations have been defended to obtain scientific degrees within the last 3 years	
14.	Defending PhD/DSc dissertations within 3 years	
15.	Taking professional development, internships in foreign countries within the last 3 years (duration: professional development -1-3 months, internship – 3 months-1 year)	
16.	Having the academic title of Academician at the Science Academy of Uzbekistan	

3. Implementation of continuing professional development

At this stage, the tasks planned by the teaching staff are being realized. Then, continuing professional development plan is carried out for three years and achievements of professional activities are posted into the electronic portfolio.

Here, teachers enter the documents confirming their professional activity into the electronic portfolio.

The pedagogical personnel are personally responsible for the accuracy of all information entered into the electronic portfolio system.

4. Self-evaluation and analysis

At the end of a semester, teachers will report on the work done and results obtained at the department meeting. At this stage, it will be possible to analyze the effectiveness of the work done by the faculty and the achievements.

All the basic documents uploaded to the electronic portfolio should be kept in separate personal file of each professor-teacher at the department.

The level of proficiency of professors and teachers is determined on the basis of the level of knowledge and skills of the subject, the level of knowledge of foreign languages and the level of application of information and communication technologies in the educational process. This part of the manual provides recommendations for professors and teachers at higher education institutions to improve their knowledge and skills on English language and ICT by working independently.

Guidelines for Teachers on Learning Foreign Languages Independently

Learning English is not easy, but figuring out how to improve it is not as difficult as it seems. Research has proven that the best way to get the results is by using a personalized study plan. Suggested study plan makes improving simple by combining the structure teachers need with the flexibility they want. In this guide, teachers are explained exactly what they need to do over the next six months to improve their language level. Guidelines help teachers to identify their level of English, organise work on building vocabulary, improving grammar, and developing language skills by following the suggested online resources.

These recommendations emphasize that pedagogical cadres will be able to define their level of English proficiency, master the rules of composition, improve grammar, lexicology and other language aspects, and use rationalized online resources to study foreign languages.

The level of English can be determined on a scale from Beginner to Very advanced. Check the table below to see which level you have, or take a 20 minute free [Online English Level Test](#) which will help you determine your English level with accuracy.

Level	Description	CEFR level
Proficiency	I speak and understand English completely fluently.	C2
Advanced	I speak and understand very well but sometimes have problems with unfamiliar situations and vocabulary.	C2
Pre-advanced	I speak and understand well but still make mistakes and fail to make myself understood occasionally.	C1
Upper Intermediate	I speak and understand well but still make mistakes and fail to make myself understood occasionally.	B2
Intermediate	I can speak and understand reasonably well and can use basic tenses but have problems with more complex grammar and vocabulary.	B1
Low Intermediate	I can make simple sentences and can understand the main points of a conversation but need much more vocabulary.	B1
Pre-Intermediate	I can communicate simply and understand in familiar situations but only with some difficulty.	A2
Elementary	I can say and understand a few things in English.	A1/2
Beginner	I do not speak any English.	A0

MORE WEBSITES TO IDENTIFY YOUR LEVEL OF ENGLISH

http://www.englishtag.com/tests/level_test.asp

<https://learnenglish.britishcouncil.org/en/content>

<http://www.cambridgeenglish.org/test-your-english/>

By accessing these websites, you can identify your level of knowledge. This will help you to determine whether you should continue with English at a later stage.

Examples on learning language aspects

Subscribe to a daily email from the Merriam-Webster Learner's Dictionary, which has useful

words for English learners with simple definitions written so that learners can understand them. You can also use FluentU to find new vocabulary words to learn. FluentU takes real-world videos—like music videos, movie trailers, news and inspiring talks—and turns them into personalized language learning lessons.

Some examples are provided below:

Vocabulary Word Exercise:

1. Get a blank piece of paper (or an index card).
2. Choose a vocabulary word to learn.
3. Divide the paper into four parts.
4. Write the vocabulary word in the center.
5. In the top left, write the definition and the part of speech (e.g. noun, adjective, verb, etc.) of the word.
6. In the top right, write a sentence using the word.
7. In the bottom left, write synonyms for the word. Synonyms are different words having the same meaning.
8. In the bottom right, write the different forms of the word. For example, for “swim” you would also write “swims,” “swimming,” “swam” and “swum.” Try to understand when you would use each form.

Now use your new word during the day!

To learn a New Phrase

Phrases are just as important as individual words. If you only learn the meanings of single words, you might be able to say “how are you?” but you won’t know the phrase “what’s up?”

It’s not always obvious when something is a phrase and not just a regular sentence. One way to tell is if you hear the same words repeated in the same order more than once. You can also search for the phrase on the Free Dictionary’s idioms section.

Another way is to look them up on websites like English Daily, which has a huge list of English idioms. Not all the idioms you find on websites like English Daily are actually used in everyday

English conversations though, so you’ll need to learn how and when they’re used as well.

You can also check PhraseMix, which has many lessons about more common English phrases available for free.

Phrase Learning Exercise:

1. Choose a phrase from any of the sources above.
2. Read the phrase and the sentence that the phrase is in.
3. Answer these questions: Does your native language use a similar phrase? When might you use the phrase?
4. Come up with your own sentence using the idiom in a way that you would in your everyday life.

How to learn Grammar

As a language learner, it’s important to understand grammar rules. There are so many new rules and words connected to English grammar, though, that learners sometimes don’t know where to start.

There are plenty of websites that give very short and clear explanations of single grammar rules. One good source is 5 Minute English.

Another great website is the British Council’s Quick Grammar Reference. You can test yourself here with interactive quizzes for each grammar rule. You can also check out Grammar Bytes, which has super clear and quick explanations with lots of examples.

There are lots of websites like these, so choose the one that works the best for you.

Grammar Building Exercise:

1. Read a short grammar lesson from any of the websites mentioned above (or your own source!).

2. Visit any website you love that has at least a little writing. For this example, you can find an article in Elle.

3. Look for examples of the grammar rule being used on the website. For example, if you're learning about conditionals, you can search the page for the word "if"

Reading the News

Your English learning can help you know what's going on in the world as well. Just read the news!

Reading the news in English not only helps you learn the language, it also gives you something current to talk about when you meet with others who are speaking English. Find some news that you find interesting every day. You can then join into the conversation when others talk about what's going on in the world.

There are many websites with news articles written for English learners. Voice of America has articles that are easy enough to understand but still have some challenging words and sentences. Breaking News English and News in Levels have different levels of news that you can choose based on your English skill level.

You can also visit any English news website like Yahoo News or ABC News, but keep in mind that the articles on these websites can be harder to understand.

Don't really care about world news? We won't force you to read any! Find what you do care about and read news about that. If you love technology, you might enjoy TechCrunch.

Reading (and Speaking) Exercise:

1. Find a news article that interests you.
2. Scan the article for words you don't know and find their definition. That means you should look through the article without actually reading every word.
3. Read the article.

4. Did you understand at least the basic idea of the article? Explain out loud what the article was about, as if you're talking to someone about it.

Take 5 minutes to review (go over) the things you studied. How much do you actually remember from what you learned?

The human brain remembers the last thing on a list better than the rest of the list. So make sure you take a moment to go over everything!

Sample English Self-Study Agenda Using Englishclub.com

This is just an example of one learning agenda for a month using EnglishClub.com. You should make your own personal agenda. Make sure to use the appropriate level of materials. It is useful to write a 7-day agenda every Sunday. Most importantly, make sure to study a balance of skills, including listening, speaking, reading and writing.

Recommendations of websites for teachers to practice English at home

Below you'll find eleven sites, some with a focus on listening, some on vocabulary, others on grammar, and some with a range of activities. Happy learning!

Easy World of English

easyworldofenglish.com

An attractive, user-friendly website including grammar, pronunciation, reading and listening practice and an interactive picture dictionary.

Many Things

manythings.org

This website includes matching quizzes, word games, word puzzles, proverbs, slang expressions, anagrams, a random-sentence generator and other computer-assisted language learning activities. The site also

includes a special page on pronunciation, including practice with minimal pairs.

eslcafe.com

A forum for both ESL teachers and students around the world. Includes quizzes, grammar explanations, and discussion forums for students. For teachers, includes classroom ideas on all subjects as well as discussion forums.

The California Distance Learning Project *cdlponline.org*

Read and listen to a news stories on topics including working, housing, money and health, then work on activities based on the stories including matching pairs, vocabulary, and quiz questions. Some stories also include videos.

BBC Learning English *bbc.co.uk/worldservice/learningenglish*

An array of wonderful activities for practice, some relating to current events. Includes videos, quizzes, vocabulary practice, idioms, crosswords, and much more, though all with British accents.

Activities for ESL Students *a4esl.org*

Grammar and vocabulary practice for all levels, including many bilingual quizzes for beginners. Also includes a link for teachers, with conversation questions, games, and many other ideas to put to use in the classroom.

ABCYa *abcya.com*

This is a website for kids, but who says adults can't use it, too? The site includes educational games organized by grade level, from 1st to 5th, and is particularly good for spelling and phonics.

There are games to practice vowels, uppercase and lowercase letters, Dolch sight words, synonyms and antonyms and more.

TV 411 *tv411.org*

This site includes videos with native speakers explaining key reading concepts like critical reading, summarizing and scanning, and key life skills like signing a lease and reading a medicine label. Following each video is a comprehension quiz. Click on the blue tabs across the top lead for lessons on reading, writing, vocabulary and finance.

GCF Learn Free *gcflearnfree.org/everydaylife*

A well-designed site with interactive tutorials for everything from operating an ATM machine to reading food labels. If you click on the main page icon and then click on reading, the site has resources for English language learners as well, including stories to listen to and read along, and picture dictionaries.

Language Guide *languageguide.org/english*

This is an online picture dictionary, with everything from the alphabet to parts of the body to farm animals.

Oxford University Press *elt.oup.com/learning_resources*

This site from Oxford University Press has activities to practice spelling, grammar, pronunciation, and listening. A bit difficult to navigate, so more suitable for advanced learners and savvy internet users.

BBC GCSE Bitesize – English

Learn English from English literature to creative writing and presentation skills using interactive audio, video and game content from Bitesize.

Learn English – BritishCouncil

Portal linking websites for teachers and learners of English as a Foreign Language and providing fun language practice through themes and skill based English language activities.

Ушбу веб сайтларга кириб ўз билим даражангизни аниқлаб олишингиз из мумкин. Бу эса кейинчалик кайси даражадан бошлаб инглиз тилини ўрганишни давом эттиришингиз лозимлигини аниқлашга ёрдам беради.

http://www.englishtag.com/tests/level_test.asp

<https://learnenglish.britishcouncil.org/en/content>

<http://www.cambridgeenglish.org/test-your-english/>

GUIDELINES FOR USING ICT IN TEACHING

In the era of digital technologies teachers must be aware of the different opportunities the Internet, computers mobile phones, tablets etc. provide because students are becoming more advanced in using gadgets. To get aligned with them, teachers have to be both knowledgeable in their content areas and exceptionally skillful in implementing computer and internet tools to provide for the various learning needs of every student.

For this, teachers should be able to:

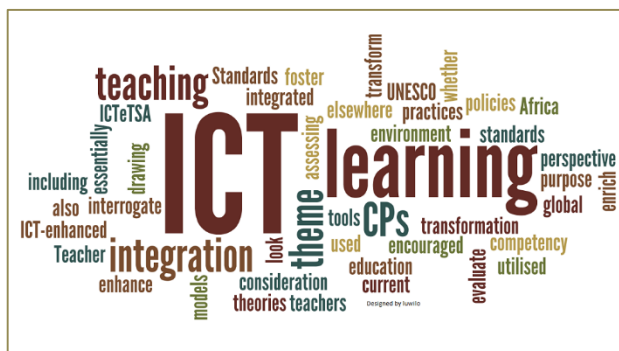
- produce lessons including appropriate online materials: downloaded texts, pictures, graphics, etc.
- supplement lessons with Power Point and standard technology in the classroom (e.g. video and listening materials, DVD, CD, web and computer software, data projectors, interactive whiteboards, mobile phones)
- organize project work with digital media (camera, internet)
- incorporate learning internet platforms, and their application to support autonomous and interactive language learning
- use digital equipment, mobile devices, the internet and relevant software in supporting language learning
- train students to participate in IWB use for language learning
- share with colleagues how to exploit internet available media (e.g. mobile phones, interactive whiteboards, etc.)
- train students to select and use on-line exercises, web and computer software, internet platforms and their applications, etc.

To enlarge the expertise in the field, teachers can explore and experience the following possibilities:

- **Online collaboration tools**, such as those in *Google Apps*, allow students and instructors to share documents online, edit them in real time and project them on a screen. This gives students a collaborative platform in which to brainstorm ideas and document their work using text and images.

- **Presentation software** (such as *PowerPoint*) enables instructors to insert high-resolution photographs, diagrams, videos and sound files to supplement text and verbal lecture content.

- **Tablets** can be linked to computers, projectors and the cloud so that students and instructors can communicate through text, drawings and diagrams.

- **Course management tools** such as *Canvas* (www.canvas.org), *Nicenet* (www.nicenet.org) allow instructors to organize all the resources students need for a class (e.g. syllabi, assignments, readings, online quizzes), provide valuable grading tools, and create spaces for discussion, document sharing, and video and audio commentary. All courses are automatically given a Canvas site!

- **Clickers and smartphones** are a quick and easy way to survey students during class. This is great for instant questioning, which can quickly assess students' understanding and help instructors adjust pace and content.

- **Lecture-capture tools**, such as *Panopto* (www.panopto.com), allow instructors to record lectures directly from their computer, without elaborate or additional classroom equipment. Consider recording your lectures as you

give them and then uploading them for students to re-watch. Studies show that posting recorded lectures *does not* diminish attendance and students really appreciate the opportunity to re-view lectures at their own pace

Teachers also can explore different internet sources and incorporate them into their classes. Some of the sites are given below as a starting point:

SpeechPeek (<http://speechpeek.com/>) is an online portal where teachers can create interactive speaking and listening exercises for students to complete and submit them in a distance. Students can record their responses to the exercises and save in the site; teachers grade and give feedback for students. In addition, teachers can also record the solutions to the exercises for students to check.

Quizsocket.com is an internet based utility to design quizzes, questionnaires, surveys for students to respond in on-line or in classroom mode.

Goformative.com is another internet tool for teachers to design quizzes or tests with variety of question formats: multiple-choice-true/false, etc. Additionally, students can type their answers or can respond with a picture or diagram.

Socrative.com suggests students participating in team or individual participation in responding to the tasks. It also lets teachers get students' feedback and design formative assessment beforehand.

Kahoot.com is a utility which allows teachers embed pictures and diagrams to the questions and assign the time limit for students' responses. In addition, this tool does not require students to open the account.

Youtube.com provides the series of video materials related to different subjects and topics.

Teachers can design questions for such video or use the demonstration of the experiment as a supplementary to the lecture.

moodle.edu.uz –The platform serving to introduce distance learning on educational directions of higher education institutions of the Republic by the Ministry of Higher and Secondary Specialized Education covers the best sides of websites and the mentioned portal. You can virtually interact with students and regularly support their acquisition of subjects via uploading your own resources in the given platform. And this is the basis for the rapid introduction of cutting-edge technologies into the learning process.

The evidences of the IT implementation must be given in the forms of:

- lesson plans where ICT is applied,
- scientific articles where the experience is described;
- seminars in the department organized for the colleagues;
- participation with the workshops in the conferences.

These recommendations are aimed to increase the teachers' knowledge of ICT and English independently in the continuous professional development system. One should bear in mind that each teacher is responsible for their own professional development.

STUDENT ENGAGEMENT IN THE PROCESSES OF EDUCATION - QUALITY ASSURANCE

DEVELOPING ONE COMMUNITY OF TEACHERS AND STUDENTS

One of the objectives of the Erasmus+ IMEP Project has been to investigate how universities engage their students in teaching and learning and what they can do to become an exciting, fresh and creative place for students to study in the present-day higher education.

In order to develop these Guidelines, the project team of academic staff and students representing all participating institutions in Uzbekistan and the European Union conducted a survey of students, academic staff and university leaders and discussed the results of the surveys at the Conference in Bukhara, 16-17 March, 2017. Staff and student representatives considered the results of the survey and examples of good practice in Uzbek and EU universities, which were presented and approved by all participants after the conference. The Guidelines have been developed further and refined through ongoing deliberation since the Bukhara conference, including discussion at and input from the Samarkand IMEP Conference in November 2017 and London Masterclasses in March 2018 .

Student engagement in the Higher Education has been central in the research of many scholars (Astin, 1993; Bryson, 2014; Fredricks et al., 2004; Gibbs, 2014; Kahu, 2013; Nygaard et al., 2013; Pascarella & Ternzini, 2005). The term 'student engagement' refers both to a concept and a set of practices. It is often substituted by other two seemingly close synonyms:

'involvement' and *'participation'*. However, the term *'engagement'* semantically incorporates more; on top of activity it requires feelings (emotional engagement) and sense-making (cognitive engagement) (Harper & Quaye, 2009: 5). The analysis of various definitions of the wide ranging term 'student engagement' and how various authors approached it was provided by Trowler (2010). Apart from defining this multifaceted term, she aims to establish why we need student engagement, who benefits from it and what are critical success factors. Harrington et al. (2016) offer further development and rethinking of the term student engagement as a "process that enables students to experience this more collaborative, complex and nuanced version of education, which at its heart is about engagement as learning, and learning as becoming" (107). This definition will be used as the foundation of the current Guidelines aiming at transforming university communities into a place of collaboration and discovery, where barriers between teaching and research are removed and where relationship between staff and students is continuously shaped into an exciting collaboration and creation of rich and original ideas in teaching and learning.

Student engagement is often overlooked in developing university strategies and everyday practice. The Guidelines aim to empower students and develop approaches which would encourage their participation in communities of scholarly debate and lifelong learning and making university life much richer and more rewarding for all.

GENERAL RECOMMENDATIONS

1. To develop and adopt a University Strategy and Policy on Student Engagement in the processes of education quality assurance by every higher education institution including the following:

- There should be a clear statement of objectives in terms of student engagement specifying

the outcomes and implementation plan with appropriate targets, timescales, etc.;

- Accordance of students into the processes of education quality assurance in higher education institutions

- Higher education institutions will ensure that students are represented at all governing bodies and are regularly consulted on various issues of academic life.

2. Continuous professional development of university management and academic staff will include issues related to student engagement.

3. Explore ways of enhancing and strengthening the work of Union of Youth at university levels.

4. Support initiatives of higher education institutions and organise annual conferences of students, academic staff, and managers to assess the best achievements in the field with a view of using successful experience in other HEIs.

5. Develop a clear set of measurable targets and a process for monitoring and evaluating student engagement at higher education institutions.

RECOMMENDATIONS FOR HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

1. Developing a Student Engagement Strategy/Policy In The Processes Of Education Quality Assurance

The strategy and policy documents should articulate the expectations and aspirations of the University community in relation to student engagement.

2. Ensuring Early engagement

The process of engaging students in the processes of education quality assurance should begin early and extend throughout the student life cycle. It is essential that engagement in the processes of education quality assurance begins early and that it extends throughout the process of preparing for and entering higher education institutions.

3. Student representation at university level

3.1 Setting up a system of student representatives

Student representation at university level is crucial for the success of universities and the higher education quality assurance as a whole. Student representatives should engage in curriculum development, quality assurance and in safeguarding the wider student experience. Universities should support student representatives and encourage their ongoing participation. This collaboration will enhance teaching and learning experience and enable the development of resources in line with the needs and requirements of students.

3.2 Engaging Professional Support Departments

Student engagement has tended to be focused within academic units yet support services can play a significant role in delivering a great student experience. It will be essential to build on good practice from the likes of ICT Services, Ed-

ucational Development units and the Library to embed student engagement across professional support departments, e.g. how they can engage students in the processes of higher education institution's planning, management and monitoring. Student representatives should be considered to participate in the meetings of management groups of professional support departments.

3.3 Supporting the organisations of Union of Youth at higher education institutions and students

Higher education institutions should consider involving the organisations of Union of Youth and students when dealing with academic issues and working closely with the university management and academics and participating in the governance structures of the institution.

The organisations of Union of Youth and students should represent students in management and academic governance bodies, which will have a positive impact on the decisions made by the higher education institutions.

3.4 Acting on the Feedback and Engaging with Quality Assurance processes

It is vital to move towards a situation where students remain actively engaged throughout by working with staff to develop solutions, implement them and review them. It is necessary to increase awareness around the impact of student engagement and ensure that our quality enhancement work is better informed. Quality Assurance Centres or Departments will need to engage students in various QA processes, e.g. revalidation of courses, quality reviews, etc.

4. Student representation at programme/course level

4.1 Increasing the representation of students in the Scientific Councils of the faculty

Increasing the representation of students in the Scientific Councils of the faculty should be established to ensure open communication and productive collaboration between students, academics and administrative staff, other university services, e.g. library, IT/ICT services, estates. Student representatives are elected by students of the course and regularly collect feedback from students on various issues related to teaching and learning, assessment, library, ICT, estate and other issues.¹

This representation should regularly consider feedback from staff and student representatives

¹ As an example, please see the information about student academic representatives (STAR) at London Metropolitan University <https://www.londonmet.ac.uk/stars/>

² Please see as an example *Guidance on setting up a mentoring scheme*, University of Oxford https://www.learning.ox.ac.uk/media/global/wwwadminox.ac.uk/local/sites/oxfordlearninginstitute/documents/supportresources/Guidance_on_setting_up_a_mentoring_scheme.pdf

and identify issues where improvements could be made.

4.2 Developing the system of feedback

One of the most important elements of good student engagement is feeding back the outcomes to students and staff about various achievements and events and how feedback from students has been addressed. Communication Teams should consist of professionals in the field of media, journalism or communication, universities should consider engaging students in their activities as well, e.g. internships for students.

5. Students helping fellow students

5.1 Setting up a Mentoring scheme

Introducing and developing Mentoring schemes where senior students volunteer to help first year or junior students with their learning and more general issues of higher education institution's life.² Each institution will provide relevant training for mentors and develop reward or benefit systems (not necessarily financial) to encourage active participation in Scheme.

5.2 Establishing an Ambassadors scheme and Alumni Networks

Introducing and developing Ambassadors schemes where senior students and graduates – suitably selected and trained - offer help to current students, e.g. share experience, organise practical sessions, visits to their or other workplaces.

Higher education institution should consider the setting of Alumni Networks or Associations³ which would help in exchanging and sharing ideas, experience and best practice.

³ Please see an example of Alumni Association at London Metropolitan University <http://www.londonmet.ac.uk/alumni/>

6. Extra-curricular activities

6.1 Supporting Student Clubs and Societies

HEIs should encourage setting up student clubs and societies which motivate students to develop new skills and expand their knowledge in their discipline and across various subjects. Students will also develop their team working skills and learn how to work in groups, exchange information, organise projects and events.

6.2 Making a difference: placements, internships, volunteering

Higher Educational Institutions should encourage and support the work of students, e.g. placements, internships and other forms of practice with charities, various organisations which allow them to develop transferable soft skills and help people in need at the same time.

6.3 Organising regular events for sharing and debates

It will be useful to bring staff and students together to share and debate innovations and good practice in student engagement and where appropriate, it will be good to extend the invitation to graduates/alumni and colleagues from outside the higher education institutions, e.g. employers, professional organisations, NGOs.

6.4 Solving existing concerns, creating online communication, organizing visits

Higher education institutions need to support joint extracurricular activities of students and teachers and the creation of online communities which foster the atmosphere of collaboration and partnership, e.g. regular visits to exhibitions or other events and incorporating those activities in the course; students and members

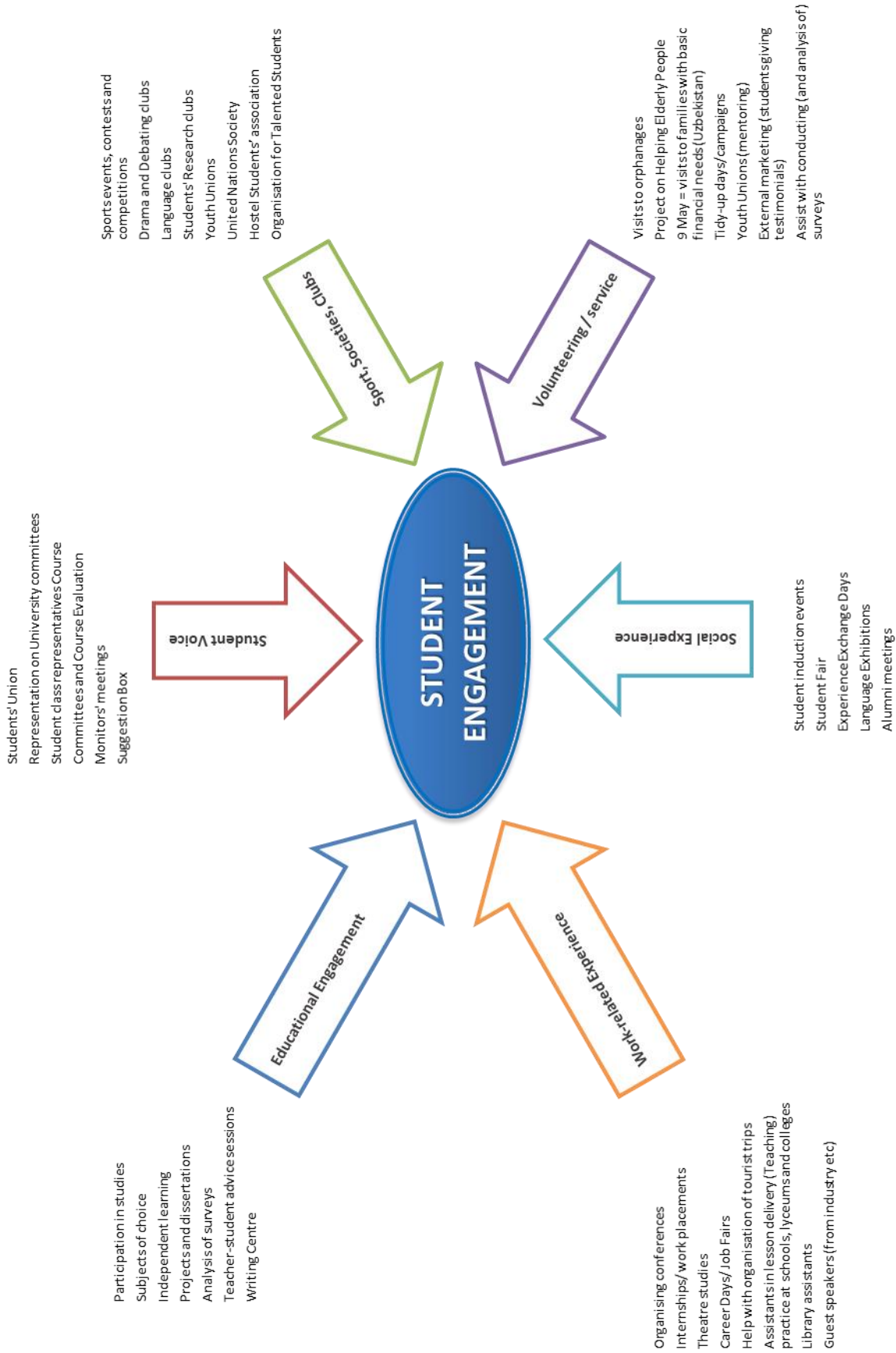
of staff create Google+ or any other community for regular exchange of information and closer work on projects.

7. Awarding Great Practice

Higher education institutions should show commitment to a positive, good-practice led approach to furthering student engagement and will introduce awards and rewards for students and staff that achieve positive results and innovate. It is important to create the environment which encourages and rewards students and academic staff for their proactive engagement in teaching and learning process.

8. Encouraging Internationalisation of Higher Education

Higher education institutions need to create opportunities for students to engage at international level by liaising with foreign higher education institutions, networking with professionals and academics worldwide. This exposure to international experience will open new opportunities and enhance professional, employability and professional skills of students and will bring an important component in their learning experience.

Examples collected at IMEP Masterclasses, London, 7-9 March 2018

EMPLOYER ENGAGEMENT IN THE PROCESSES OF EDUCATION QUALITY ASSURANCE

For the last two years, significant changes have occurred in higher education of Uzbekistan including: a gradual transfer of academic independence to higher education institutions, the organization of quality assurance departments in higher education institutions, higher education internationalization, the changes in the distribution of teaching loads, the improvement of retraining and professional development courses for pedagogical staff, the development of implementing modern teaching methods, and the introduction of mechanisms for the formation of creative and innovative thinking in students. Higher educational institutions have identified the issues of education quality assurance, international cooperation, and research development as important components. Furthermore, higher education institutions should seek extra funding ways.

In the case of Uzbekistan, employability of graduate students is considered as a serious and problematic issue. Several laws and policy reforms are in the process of enactment/implementation, to improve student employability. For example, the Presidential decree №3151 on “Measures of extending the economic sectors and branches on improving the quality of preparing higher educated specialists” on June 27, 2017, results and recommendations of DGR Research & Consulting assigns wide range of objectives to higher educational practitioners actioners and administration. Therefore, student employability and employer engagement was chosen as one of a number of work programmes in the IMEP project. In this particular programme of the project, surveys of students employers and teaching/administrative staff were conducted, case studies of good practice documented and disseminated, and discussions held jointly with project partners and other stakeholders. The results are described and below recommendations are proposed.

Section 10 of the Resolution (under II, Tasks and Powers of the Council/Board of Trustees)

includes some important responsibilities, including; assisting in the identification of promising areas of training and specialism in light of labour market developments, supporting programmes that offer such specialisms, embedding research and innovation into the curriculum and the organization of practical classes for students and advanced training/re-training for staff.

RECOMMENDATIONS ON THE IMPROVEMENT OF ACTIVITY OF UNIVERSITY BOARD OF TRUSTESHIP

1. Every higher education institution should develop an employment and enterprise strategy and that the strategy incorporates the following:

- A clear statement of objectives couched in terms of graduate employment outcomes and implementation plan with targets, timescales, etc.
- The identification of key departments, job titles, responsibilities, structures, processes that will enhance graduate employment both at senior and faculty level.
- The consideration of the following stakeholders to be represented in the Council/Board of Trustees: other educational organisations; government bodies (e.g. Ministry of Higher and Secondary Specialised Education, Ministry of Labour); key employers and social partners; public organisations, funds, associations; students; parents; media/PR organisations.

2. Enhance the role of your Council/Board of Trustees in the teaching process with respect to: curriculum/materials development; conducting teaching sessions and taking part in the departmental meetings.

3. Study, analyze, develop opportunities for the development of students' critical thinking and necessary practical skills in various higher education institutions to equip them for the challenges of work.

4. Improve the curricula of all subjects within institutions with a view to enhancing work placement opportunities for your students.

5. Develop entrepreneurial skills, attract industrial organizations to effectively organize professional internships, set business incubators, co-working centres, competitions, research and innovation, job fairs and mentoring, live clinics (e.g. law) with employer and student participation, organizing annual socializing and networking events involving students, graduates and employers.

6. Consider ways in which you can develop and/or enhance a digital platform for students and employers to advertise job vacancies, internship and work experience opportunities.

7. Develop the mechanisms of popularizing best practice of engaging higher education institutions with employers on various levels (both local and international ones).

8. Enhance links with employers in order to increase opportunities for student work experience, volunteering, mentoring, training and graduate employment. Increase the number of hours for internship programmes.

9. Explore ways in which you can strengthen

and enhance the role of your alumni network/association, including for example, opportunities for alumnae to mentor students, offer feedback on curriculum and insights into changing labour market trends and occupational requirements.

10. Develop a Continuous Professional Development strategy that supports employer engagement principles and practices.

11. To encourage the concept of the 'teachers-practitioner' for example through the introduction of a rolling short-term work placement programme in industry for teaching staff as part of their individual plan/CPD programme. This will enable teachers to update their knowledge of innovations, technologies and changing needs/requirements/skills required by the industry.

12. Develop a marketing and communication plan to support the strategy (e.g. analysis of the labour market, partnership building, raising awareness about the functions of the Council/Board of Trustees among all stakeholders and through different channels of communication, working with mass media etc.)

13. Develop a clear set of measurable targets and a process for monitoring and evaluating outcomes. This should involve surveys of both students and graduates, course monitoring information including feedback from employers, staff and students. This will allow the Council/Board of Trustees to assist in the development of the employment strategy and assure itself as to its effectiveness.

RECOMMENDATIONS FOR PROFESSORS AND TEACHERS

1. Integrate employability skills into your teaching

While designing a course or a lesson ensure that your learning objectives and outcomes focus on developing graduate employability skills. Keep in mind that employers expect graduates to have not only discipline competences from their degrees but also to demonstrate job-related skills such as critical thinking, team-working, negotiating, leadership, adaptability, problem solving and organising. It is important that

students clearly understand the link between course and employability activities that employers will value. They need to have the language, skills and confidence to demonstrate what they have learned on their CVs, in job applications, in interviews and in meetings with future employers at job markets, conferences and etc.

2. Align assessment with professional graduate outcomes

Know the most likely work destinations of your graduates. Analyse what types of work they will be doing and align your assessment accordingly. For example, if your assessment items are in the form of paper or computer-based multiple-choice tests, it is useful to ask yourself whether your graduates will be required to recall regularly fact-based information in their future workplaces. Very often students are required to write long, academic essays as part of an assessment profile which may be very useful for those who are planning to conduct a research, but not all graduates can equally benefit from such an approach to assessment, hence the importance of a range of assessment tools designed to support various types of graduate outcomes. Design assessment so that students demonstrate different skills - their skills of applying the knowledge they gained as well as such important skills as critical and analytical thinking skills, problem-solving, time management and other skills which are necessary for future employment. The examples of such forms of assessment can be case studies, project work, placements, real-life working situations etc. depending on the subject area. Engage students in designing their own assessment criteria and self-review/peer-review forms. This will help institutions to give students ownership of their study and outcomes. Embed the assessment of practical skills from the start of the course.

3. Talk with students about employability

In the era of technology and information employment is constantly changing and new opportunities are emerging. To adapt curriculum and teaching methods accordingly, it is important to stay informed and connected to the field. Remember to share this information with

students and engage them in reflective conversation about graduate employability. In order to get students better prepared to enter the labour market, it is important to discuss these matters fully and openly. Students must have a true picture of where they are going and what kind of work they will be doing. Have conversations with students about employability throughout the academic year.

4. Provide opportunities for student work experience

Employability skills of most students, along with traditional academic ones, are best gained and developed by experiencing them directly in the real world of work. Accordingly, you can build exposure to workplaces into your course or programme in the form of work placements, internships, site visits, professional mentoring, entrepreneurship initiatives, etc. Help students who optimise their education experience through work experience, placement and internship opportunities so that they are not disadvantaged by missing required subjects or exams.

5. Involve employers into the educational process

Ask employers to review your syllabus and assessment and get their feedback on when and how they use this knowledge and these skills in their careers. Invite employers to dissertation assessment boards and to provide feedback on submitted student assessment. For example, if you are assessing a project proposal, ask a panel of employers to share which one they would choose and why. Arrange regular meetings with employers to link institution with industry and

provide opportunities on both sides for discussion and staying updated about the changes in places. Also, ask employers to answer students' questions about their future workplaces and duties

6. Involve graduates into the educational process

Be in contact with your graduates. Invite them to come to the campus and share their work experiences with your current students. Also, this

kind of meeting can be organised in the form of online forum. Prior to the meeting ask your students to brainstorm the questions they would like to ask from graduates. Tell your graduates to be open and honest while answering the questions. Success or failure stories told by graduates and practical advice given by them help to increase students' awareness of the importance of developing employability skills and motivate them to study harder.

RECOMMENDATIONS ON EDUCATION QUALITY EVALUATION AND CONTROL IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

The quality of education includes both evaluation of the study process and the result in order to optimally plan the strategy of its development with the goal to ensure competitive studies in the space of world.

The central element of education is the study process, its organization, not denying the importance of other elements. Therefore, when assessing the activities of a higher education institution, special attention is paid to the quality analysis of the study process (scientific, study work, its management and organization, study technologies, etc.) during the current stage.

Institutions should have a policy for quality assurance that is made public and forms part of their strategic management. Internal stakeholders should develop and implement this policy through appropriate structures and processes, while involving external stakeholders.

Education quality assurance policies and processes are the main pillars of a coherent institutional quality assurance system that forms a cycle for continuous improvement and contributes to the accountability of the institution. It supports the development of quality culture in which all internal stakeholders assume responsibility for quality and engage in quality assurance at all levels of the institution. In order to facilitate this, the policy has a formal status and is publicly available. Quality assurance policies are most effective when they reflect the relationship between research and learning & teaching and take account of both the national context in which the institution operates, the institutional context and its strategic approach. Such Education quality assurance policy supports

- ✓ the organization of the quality assurance system;
- ✓ departments, schools, faculties and other organizational units as well as those of institutional leadership, individual staff members and students to take on their responsibilities in quality

- ✓ assurance;
- ✓ the involvement of external stakeholders in quality assurance.

The aim of the implementation of assessment of study quality and control system is to ensure the planning and placement of university resources (academic staff, infrastructure, finance) in order to develop competitive education, including lifelong learning.

The quality of education is a set of educational parameters that characterizes the conformity of educational process implemented at the higher education institutions with the principles of the state education policy and development strategy of the higher education institutions.

The quality of studies is the state of the study system, which reflects the correspondence of the process of study activities with the educational objectives.

Quality indicators are units of information (statistics, statements) that characterize the level of achievement of higher education institutions quality characteristics or requirements.

The results of the study quality assessment are reflected in the regular reports and used to ensure the development of the higher education institutions.

Areas and indicators of quality assessment:

Quality assessment areas	Quality assessment indicators
<p>1. Study programmes are at the core of the higher education institutions' teaching mission. They provide students with both academic knowledge and skills including those that are transferable, which may influence their personal development and may be applied in their future careers. Student-centred learning and teaching plays an important role in stimulating students' motivation, self-reflection and engagement in the learning process. This means careful consideration of the design and delivery of study programmes and the assessment of outcomes.</p> <p><i>(Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area,</i> http://www.enqa.eu/wp-content/uploads/2015/11/ESG_2015.pdf)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) Clarity and accessibility of the goal of the study programme and study outcomes. 2) Conformity of study content with state-determined professional standards and other regulatory enactments. 3) Adherence to the principles of consistency in the development, management and implementation of the curriculum, i.e. involvement of students, academic staff, employers in the development of the programme and quality assessment. 4) Provision of methodological (including the study course programme and calendar thematic plans), informative, material and technical support for the study programme. 5) Annual quality assessment of study programmes, discussion of weaknesses and strengths of the study programmes, changes, development opportunities and plans for improvement of programmes
<p>2. The quality of the academic staff</p> <p>The teacher's role is essential in creating a high quality student experience and enabling the acquisition of knowledge, competences and skills. The diversifying student population and stronger focus on learning outcomes require student-centred learning and teaching and the role of the teacher is, therefore, also changing. Higher education institutions have primary responsibility for the quality of their staff and for providing them with a supportive environment that allows them to carry out their work effectively.</p> <p><i>(Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area,</i> http://www.enqa.eu/wp-content/uploads/2015/11/ESG_2015.pdf)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) Percentage of Doctors 2) Professional and academic work experience 3) Pedagogical mastery courses, other qualification upgrading courses 4) Scientific publications 5) Scientific Inventions 6) Patents 7) Participation in conferences 8) Project management, participation 9) Cooperation with other higher education institutions 10) Work with foreign students 11) Textbooks and other teaching materials developed by lecturers 12) Professional activities in the field 13) Contribution to the development of the region / field / university 14) Lecturers' awards 15) Observance of discipline and ethics 16) Lecturers' assessment and motivation system
<p>3. Quality of cooperation with students</p> <p>The information about the syllabi should be available to students. This information must be objective, sufficiently transparent and widely available to the public</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) Co-operation with secondary education establishments in order to form a focused and motivated group of students 2) Discussions with students about study opportunities and demand in the labor market, informative programmes and articles in the media, career days, etc.
<p>4. Quality of cooperation with graduates</p> <p>In order to make responsible decisions it is important to provide information on the progress of the graduates, as well as regular feedback from the graduates of the programme.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) Provision of graduates (%) with employment opportunities; 2) the proportion of the graduates that continue their studies; 3) graduates' competitiveness.
<p>5. The quality of the study process</p> <p>Institutions should consistently apply pre-defined and published regulations covering all phases of the student "life cycle", e.g. student admission, progression, recognition and certification. Providing conditions and support that are necessary for students to make progress in their academic career is in the best interest of the individual students, programmes, institutions and systems. It is vital to have fit-for-purpose admission, recognition and completion procedures, particularly when students are mobile within and across higher education systems.</p> <p><i>(Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area,</i> http://www.enqa.eu/wp-content/uploads/2015/11/ESG_2015.pdf)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) The methods of innovative study process and clear outline of the expected outcomes. 2) Consultation for students, raising the motivation of studying. 3) Objectivity of the assessment of knowledge and skills, and the use of these results for the improvement of the study process. 4) Involvement of students in scientific research work (topicality of the chosen topic and its relation to the content of the study programme), competitions of students' scientific work (awards, bonuses, special scholarships). 5) International cooperation, students exchange with other universities, opportunities for student placement abroad. 6) Recognition of learning outcomes acquired in mobility. 7) Study load, organization of independent work - plan, scope, types of examination, etc.; consultation opportunities; access to information; the content of the study course, the structure

Quality assessment areas	Quality assessment indicators
	<p>of the placement of study courses and their succession, flexibility and novelty.</p> <p>8) The place of the higher education institution in national and international ratings.</p> <p>9) Meetings with potential and current employers (types and frequency of visits)</p> <p>10) Students' feelings at the higher education institution:</p> <ol style="list-style-type: none"> satisfaction with the acquired knowledge, skills, relationships, social contacts; scope (possibilities) of the use of student's social status (social roles) respect for the individual interests and needs of the subjects of pedagogical process (students); the level of student's self-realization and self-determination. <p>(Annex 5 <i>Sample of students questionnaire</i>, Annex 6 <i>Sample of the 1st year students questionnaire</i>)</p>
<p>6. Information resources and quality of infrastructure It is necessary to provide students and academic staff with qualitative information resources and infrastructure that are appropriate for the study programme.</p>	<ol style="list-style-type: none"> The existence of a study quality assurance department. Study process information system (student register, programme register, personnel register, etc.). The quality of the study process and research infrastructure (premises, their arrangement, library services, availability of information, Internet access, computers, all kinds of equipment, etc.). Quantitative indicators characterizing working and study environment (m² per employee or student, the ratio of computers or other equipment to a staff unit). The quality of supporting infrastructure (hotel services, cafe services, sports center, cultural events, etc.).

An essential condition for the study process and quality of education is to inform the society about the management and course of the study process, as well as regular external evaluation of the study quality.

Information on higher education institutions' activities is useful for prospective and current students as well as for graduates, other stakeholders and the public. Therefore, institutions provide information about their activities, including the programmes they offer and the selection criteria for them, the intended learning outcomes of these programmes, the qualifications they award, the teaching, learning and assessment procedures used, the pass rates and the learning opportunities available to their students as well as graduate employment information. (*Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area*, http://www.enqa.eu/wp-content/uploads/2015/11/ESG_2015.pdf)

There are several ways of informing the public and informing different target groups:

- potential students;
- existing students;
- potential and existing employers;
- state institutions;
- and others.

In order to ensure quality, it is important to ensure the availability of objective and comprehensive information in the public space, such as web pages, etc.

External quality assurance in its various forms can verify the effectiveness of institutions' internal quality assurance, act as a catalyst for improvement and offer the institution new perspectives. It will also provide information to assure the institution and the public of the quality of the institution's activities. Institutions participate in cyclical external quality assurance that takes account, where relevant, of the requirements of the legislative framework in which they operate. Therefore, depending on the framework, this external quality assurance may take different forms and focus at different organizational levels (such as programme, faculty or institution). Quality assurance is a continuous

process that does not end with the external feedback or report or its follow-up process within the institution. Therefore, institutions ensure that the progress made since the last external quality assurance activity is taken into consideration when preparing for the next one.

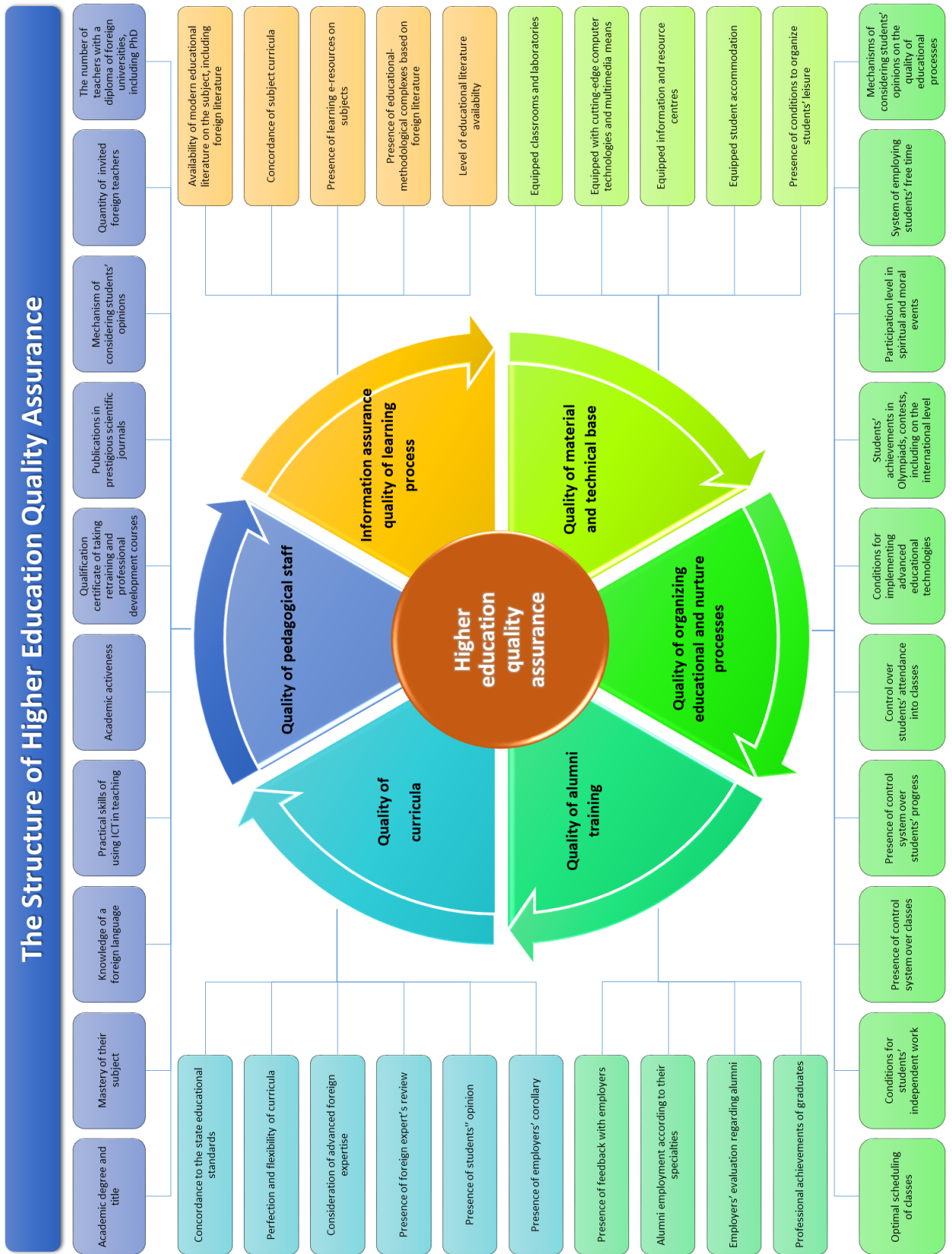
The evaluation of external quality is the responsibility taken by the education sector of each country. One of the most essential aspects is to ensure the quality assessment function to be separated from the education policy-making function. The circulation of information on the World Wide Web also create a precedent for national higher education institutions to become international and compete not only at the national level, but also in the world space of higher education. Consequently, the objective and international evaluation of universities is inevitable, which certainly contributes to the quality of education.

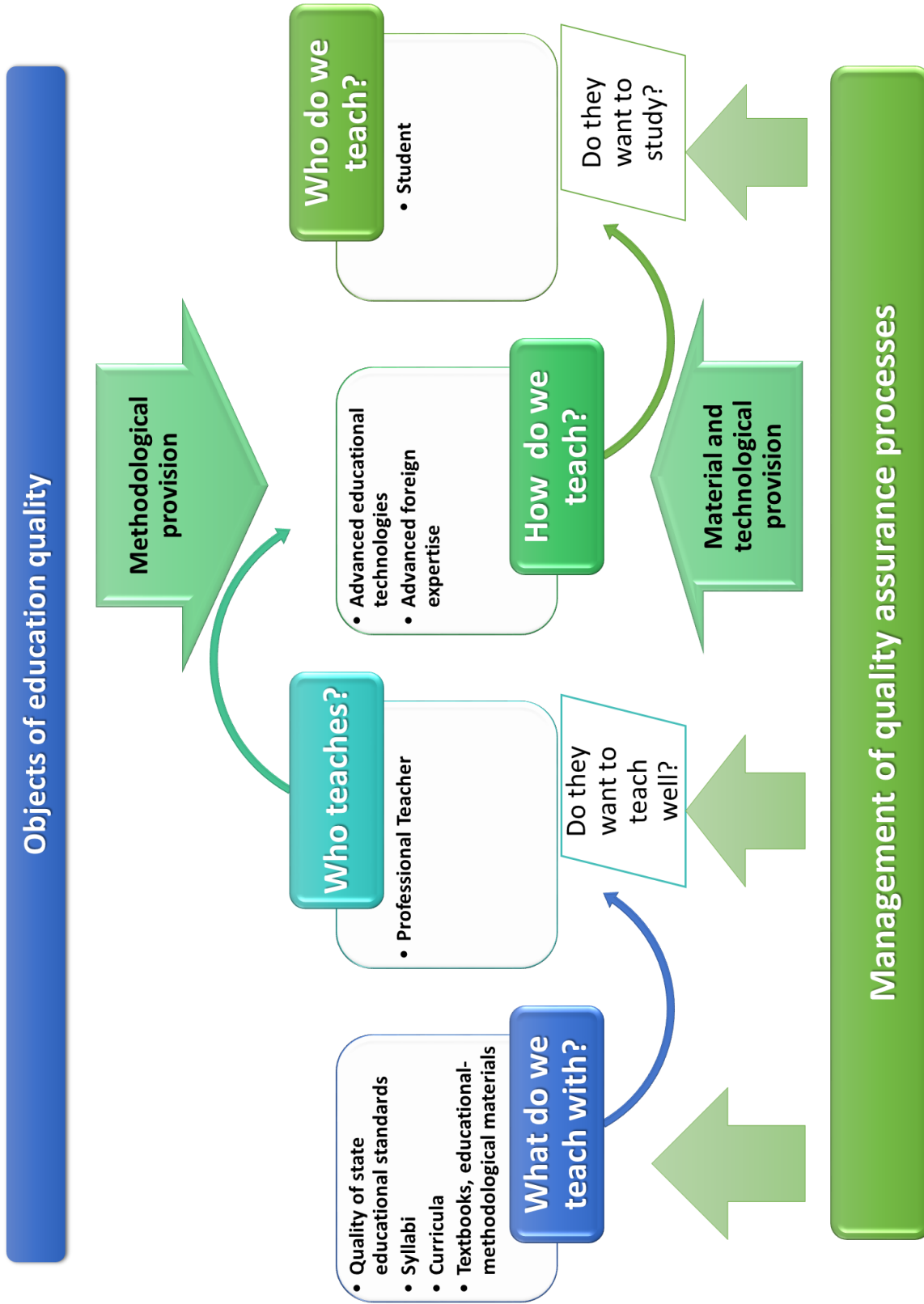
The **purpose** of quality management departments is coordination of establishment and development of an effective quality management system, and integration of quality management processes in a higher education institution (HEI) in order to promote continuous increase of efficiency and quality of the HEI functioning at each unit level, implementation of strategic tasks and performance indicators defined in the strategy

of the HEI, as well as to raise the awareness of all the HEI employees of their role in the formation of the HEI's quality culture and engagement in the improvement of their work and study and research processes at the HEI.

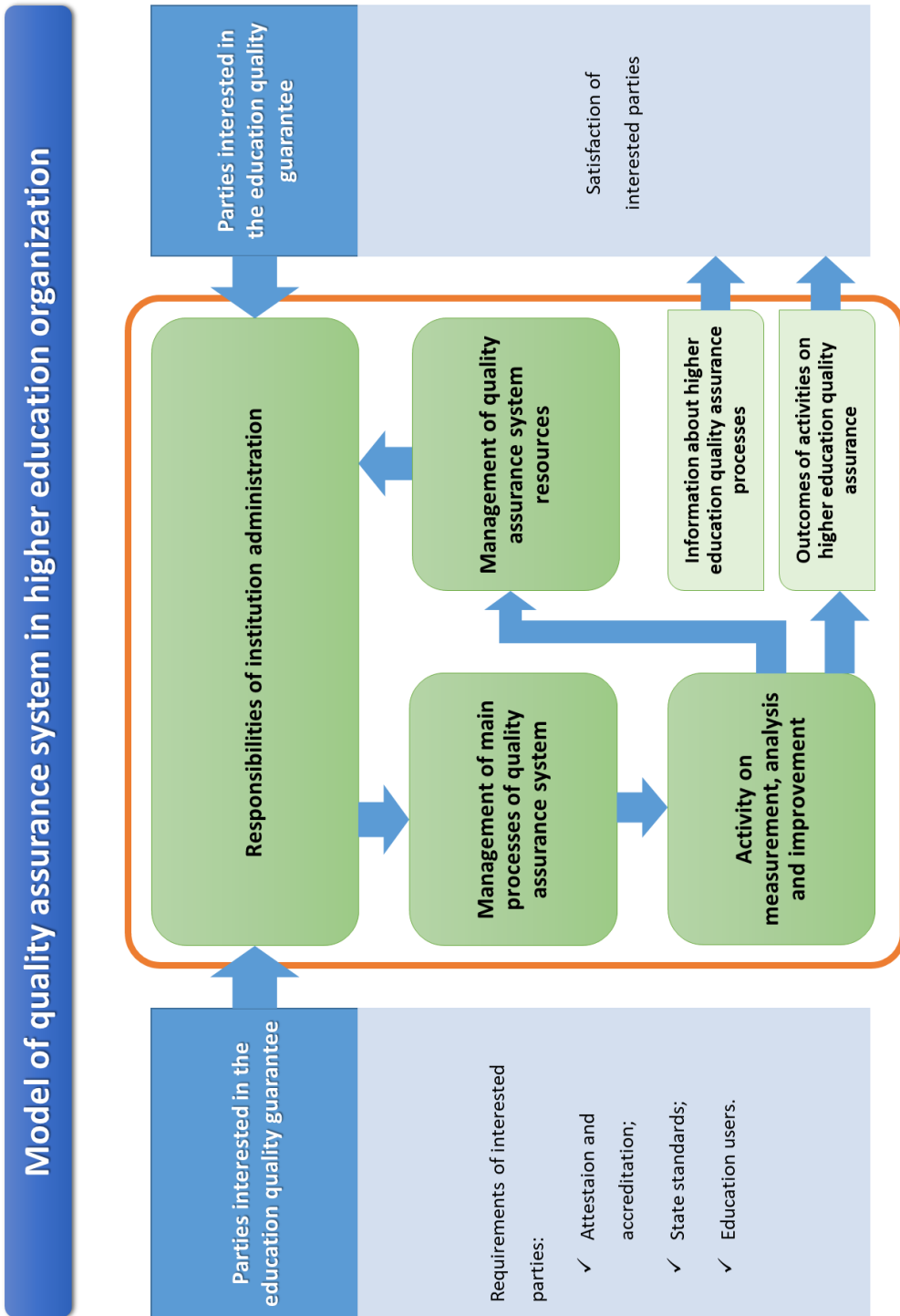
Key objectives of quality management departments:

- Development of an institutional quality management system of the HEI (if applicable and if such has not yet been established).
- Ensurance of the HEI quality management system's maintenance, regular assessment and development.
- Ensurance of the participation of the HEI in national and international rating systems.
- Organization of surveys and ensurance of their assessment in accordance with the internal and external assessment procedures.
- Ensurance of compilation and assessment of statistical indicators of the HEI's performance.
- Provision of methodological support for the ensurance of internal assessment of the HEI's study programmes.

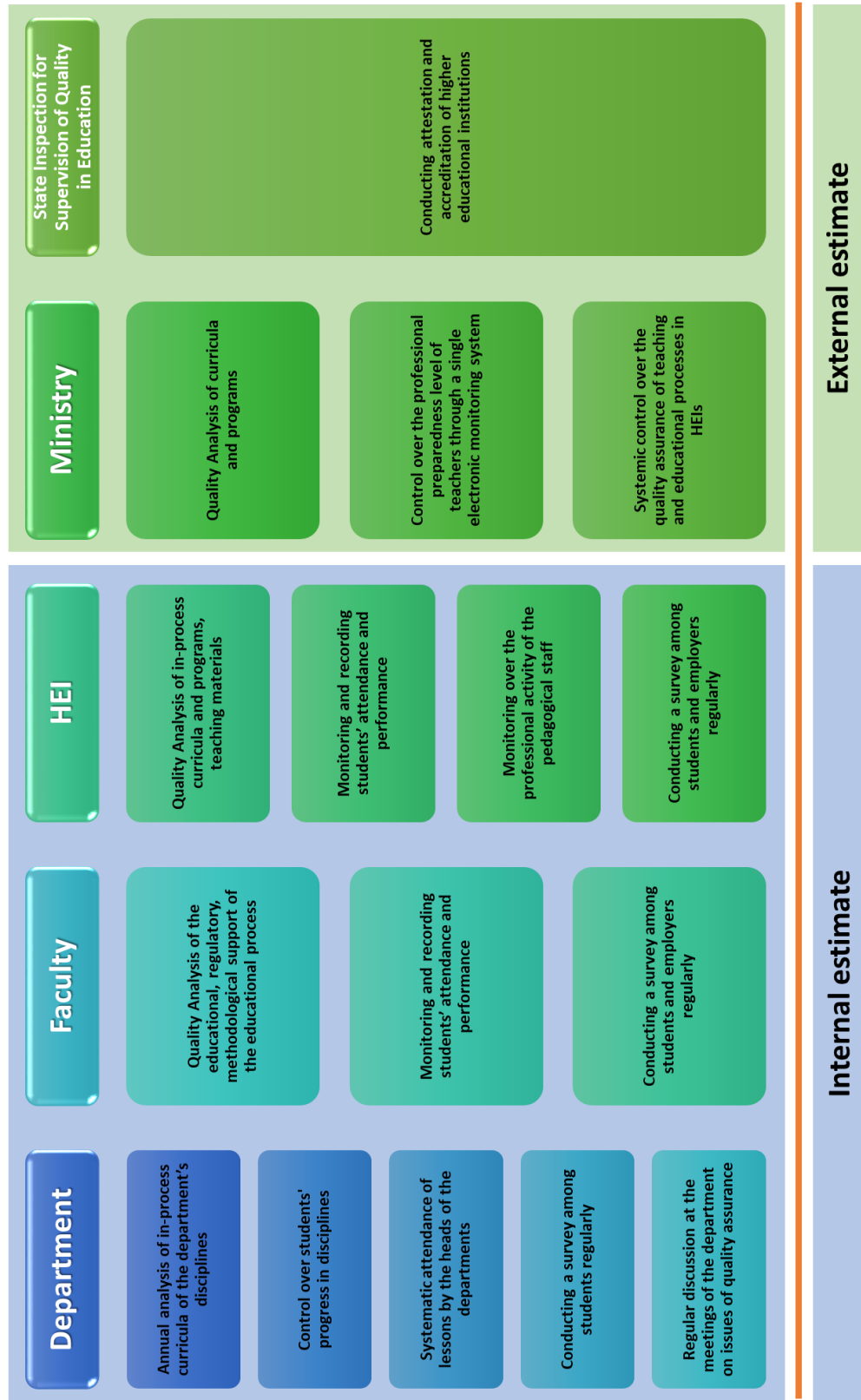

Functional tasks of organizational structures on quality assurance of higher education

Department	Faculty	Higher education institution	Ministry	State Inspection for Supervision of Quality in Education
<ul style="list-style-type: none"> The quality assurance of the educational process in accordance with educational programs; The information support development for the subjects of the department; The quality assurance of the preparedness level of teaching staff; The working capacity assurance of technical means of training, educational laboratories; The organization the monitoring of students' progress; The organization of spiritual and educational activities through supervision; The introduction of advanced foreign experience; The organization and implementation of measures to introduce advanced educational technologies; The supervision of students' scientific research works. 	<ul style="list-style-type: none"> The quality assurance of the educational process in accordance with state educational standards; Ensuring the qualitative organization of the educational process on the basis of existing curricula; Creation of high-quality information support for the educational process in the areas of education; Organization of a qualitative material and technical base for the educational fields; Organization of the lesson observations among pedagogical staff; Organization of systemic involvement of employers in the quality assurance process; Creation of conditions for independent work of students; Systematic organization of spiritual and educational work; Establishment of international cooperation with specialized foreign universities; Organization of control over the progress, attendance of students; Planning, organization and continuous improvement of scientific research works; Organization, recording and monitoring of the individual plans of teachers. 	<ul style="list-style-type: none"> Ensuring the concordance of curricula and programs to state educational standards; Information and methodical support of the educational fields; Organization of work and selection of faculty members; Organization of material, technical, financial support of the university; Provision of educational process in accordance with the needs of students; Conducting a regular quality assessment of the education; Establishment of international cooperation with specialized foreign universities; Organization of control over the progress, attendance of students; Organization of systematic work with employers; Study of employers' demands for the quality of graduates; Planning, management, maintenance, improvement, quality assessment; Planning and implementation of a quality assurance system; Ensuring the integration of education, science and production; Forming a culture of quality assurance; Organization of monitoring over the quality assurance processes. 	<ul style="list-style-type: none"> Implementation of a single state policy in the field of quality assurance of higher education; Development and improvement of the quality assurance system of higher education; Realization of educational and pedagogical and scientific-methodological guidance and coordination of quality assurance processes in higher education; Study of employers' demands for the quality of graduates; Introduction of advanced foreign practices in quality assurance; Organization of modern information support of the educational process; Organization and increase in the effectiveness of research at higher education institutions; Introduction of progressive forms of spiritual and educational work at higher education institutions; Organization of retraining and professional development courses for pedagogical and administrative staff, including internships and in-service training abroad; Organization of monitoring over the quality assurance processes in higher education. 	<ul style="list-style-type: none"> Organization of inspections and control over the quality assurance of higher education; Organizing and conducting attestation and state accreditation of higher educational institutions; Development and implementation of the monitoring system in the quality of training; Higher education quality assessment on the basis of analysis; Systematic preparation of experts' opinions on the issues of quality assurance level in HEIs.

Structure of the monitoring system over the quality assurance processes in higher education

CONCLUSION

To summarize all the earlier-mentioned points, it can be certainly said that the project “IMEP: Internationalization and Modernisation of Education and Processes in the Higher Education of Uzbekistan” launched within the program of Erasmus+ represents the specific requirements of modern educational standards and accommodate the diverse needs specifically of the higher education of Uzbekistan. The project IMEP has had a huge contribution to the modernisation processes of higher education institutions, the integration of continuous professional development, students and employers’ engagement in teaching and learning with the purpose of quality enhancement. Clearly, this integration and holistic approach in addressing the aforementioned aspects are the main targets which have been set in the proposed project. Besides, the IMEP project brings along the innovative message which outlines the significance of the integration in the contemporary higher education system worldwide.

Within the project IMEP, there have been developed new approaches in continuous professional development of teachers and administrative staff of higher educational institutions, professional development courses have been piloted successfully in partner higher education institutions. The implementation of the developed Recommendations on Quality Assurance and Enhancement Procedures across all subjects in the higher education system, Guidelines for Student Engagement and Employer Engagement will benefit the higher education institutions of Uzbekistan.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Internationalisation and Modernisation of Education and
Processes in the Higher Education of Uzbekistan

561624-EPP-1-2015-1-UK-EPPKA2-CBHE-SP-ERASMUS+CBHE5

ЕВРОПА КОМИССИЯСИ ЭРАСМУС+ ДАСТУРИНИНГ
“ЎЗБЕКИСТОНДА ОЛИЙ ТАЪЛИМ ЖАРАЁНЛАРИНИ
МОДЕРНИЗАЦИЯЛАШ ВА ХАЛҚАРОЛАШТИРИШ”
ЛОЙИҲАСИ ДОИРАСИДА ИШЛАБ ЧИҚИЛГАН

ТАВСИЯЛАР

GUIDELINES

DEVELOPED WITHIN THE PROJECT

“IMEP: INTERNATIONALISATION AND MODERNISATION OF
EDUCATION AND PROCESSES IN THE HIGHER EDUCATION OF
UZBEKISTAN” OF ERASMUS+ PROGRAM

STUDENT ENGAGEMENT

TEACHING DEVELOPMENT

EMPLOYER ENGAGEMENT

QUALITY & STANDARDS OF TEACHING & LEARNING